

Универзитет “Св. Кирил и Методиј” - Скопје
Факултет за електротехника и информациски технологии

Транзиентни карактеристики на заземјувачи

М-р Благоја Марковски

Скопје, 2016 година

Вовед

- Ударот на гром во заземјена структура го подига потенцијалот на земја во нејзина околина што може да резултира со опасни напони на чекор и допир, или опасни напони помеѓу различни делови во системот.
- Улогата на заземјувачот како дел од системот за громобранска заштита е да ја спроведе струјата на гром во земја, а притоа да ја осигури безбедноста на луѓето и да ја заштити електричната опрема од оштетување
- Перформансите на заземјувачот во голема мера зависат од брановиот облик на струјата на гром, од карактеристиките на земјата во која е поставен заземјувачот и од неговата изведба
- При удар на гром во заземјена структура, можно е иницирање на два физички процеси со меѓусебно спротивни ефекти врз динамичките перформанси на заземјувачот
  - индуктивниот карактер на транзиентната импеданса
  - ефектот на јонизација на земја

Релевантни стандарди за анализа и изведба на систем за громобранска заштита

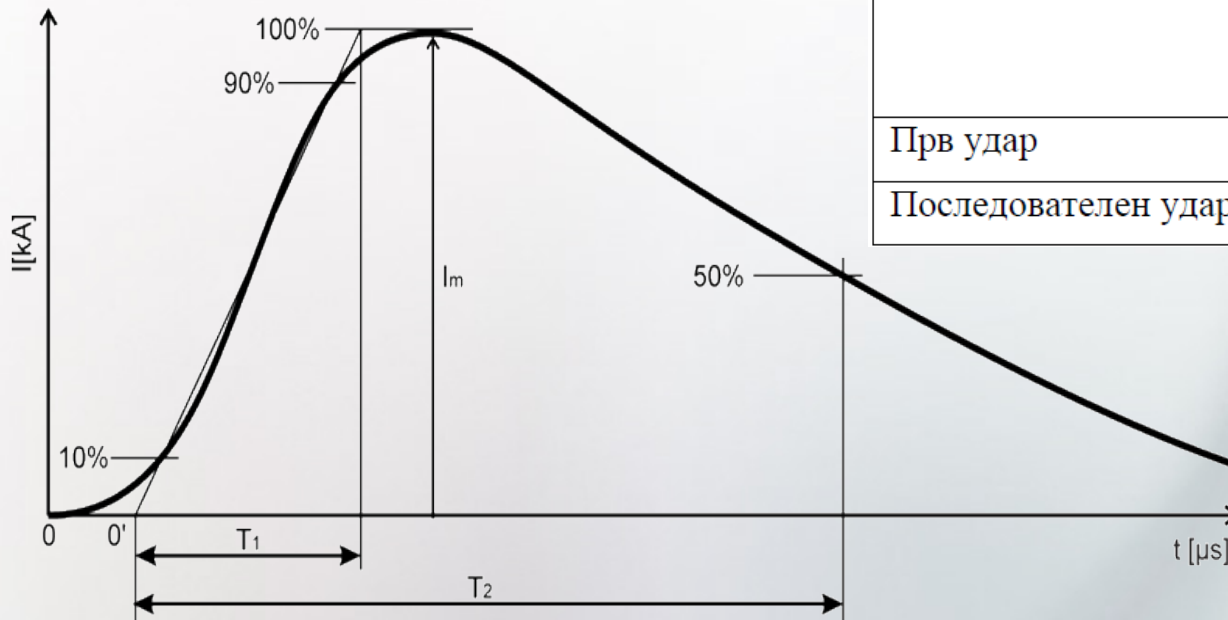
- IEC 62305-1:2010, *Protection Against Lightning – Part I: General Principles*
- IEC 62305-2:2010, *Protection Against Lightning – Part II: Risk Management*
- IEC 62305-3:2010, *Protection Against Lightning – Part III: Physical Damage to Structures and Life Hazard*
- IEC 62305-4:2010, *Protection Against Lightning – Part IV: Electrical and Electronic Systems*

- IEC 61400-24:2010, *Wind Turbine Generator Systems - Part 24: Lightning Protection Within Structures.*

- IEEE Std. 80-2000, *IEEE Guide for Safety in AC Substation Grounding*

- IEC TR 60479-4:2004, *Effects of Current on Human Beings and Livestock - Part 4: Effects of Lightning Strokes*

- ANSI/IEEE Std. 81-1983, *IEEE Guide for Measuring Earth Resistivity, Ground Impedance, and Earth Surface Potentials of a Ground System*

Карактеристики на атмосферски празнења

- Поделба на на електрични празнења зависно од иницијаторот:
  - Надолни (доколку се иницирани од облак спрема земја)
  - Нагорни (доколку се иницирани од земја спрема облак)
- Поделба на на електрични празнења зависно од поларитет на пренесен полнеж:
  - Негативни (облакот е негативно наелектризиран, електроните се пренесуваат од облак кон земја)
  - Позитивни (облакот е позитивно наелектризиран, електроните се пренесуваат од земја кон облак)
- Статистика
  - нагорните празнења најчесто се иницирани од објекти со висина над 100 m
  - 90% од надолните атмосферски празнења се негативни,
  - кај негативните празнења карактеристична е поголема стрмнина на струјниот импулс
  - надолните негативни празнења се состојат од прв удар, 2-3 последователни удари

Стандардизирани карактеристики на струја на гром

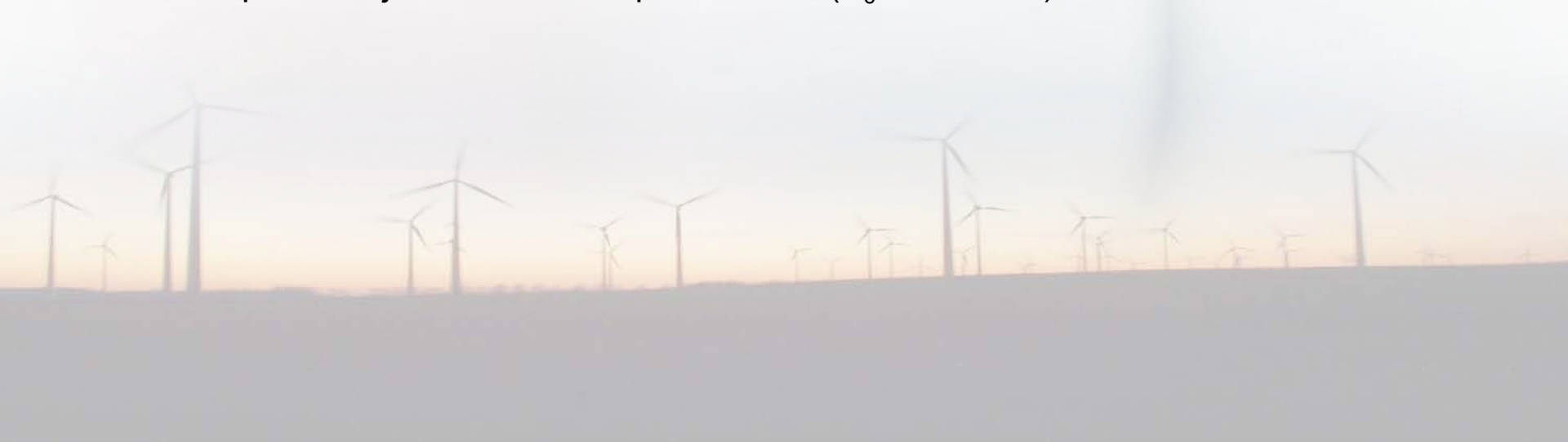
- Во стандардите се усвоени карактеристики базирани на измерени вредности на надолен удар на гром
- Брановиот облик на струја на гром кај транзиентни анализи најчесто се опишува со време на пораст T_1 , време до 50% од максимална вредност T_2 и максимална вредност I_m

	T_{max} / T_2 [μs]	I_m [kA]
Прв удар	5 / 50	30
Последователен удар	0.5 / 50	12

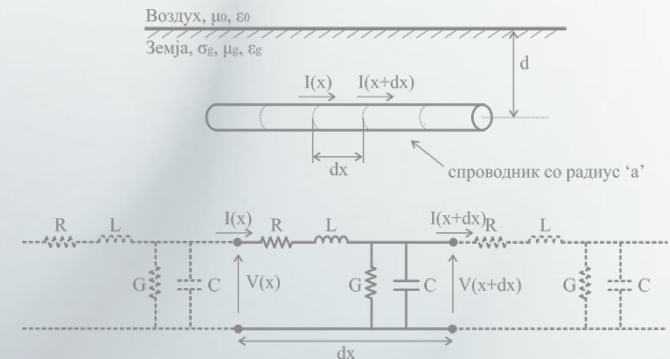
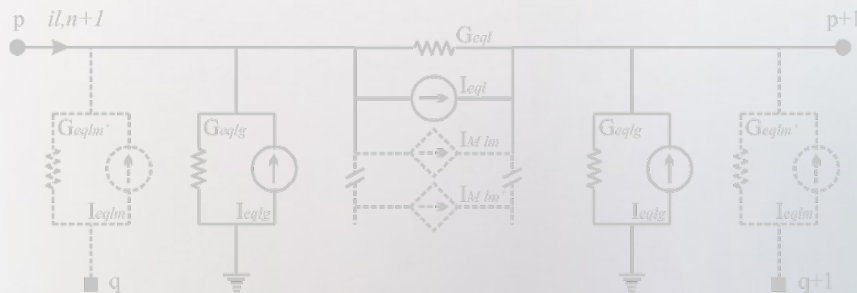
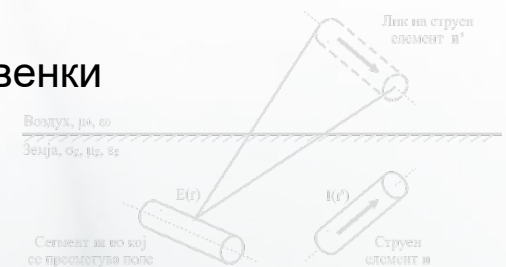
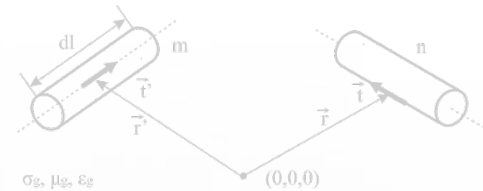
Карактеристики на земја

- Земјата е апроксимирана како хомоген и спроводен полупростор, со временски непроменливи, линеарни и фреквентно независни карактеристики
- Карактеристики на земја
  - Специфична спроводност ($0.1 \text{ S/m} - 0.0001 \text{ S/m}$)
  - Магнетна мермеабилност ($\mu \approx \mu_0$)
  - Релативна пермитивност ($\epsilon_r = 10$)
  - Критична јачина на електрично поле ($E_0 = 300 \text{ kV/m}$)

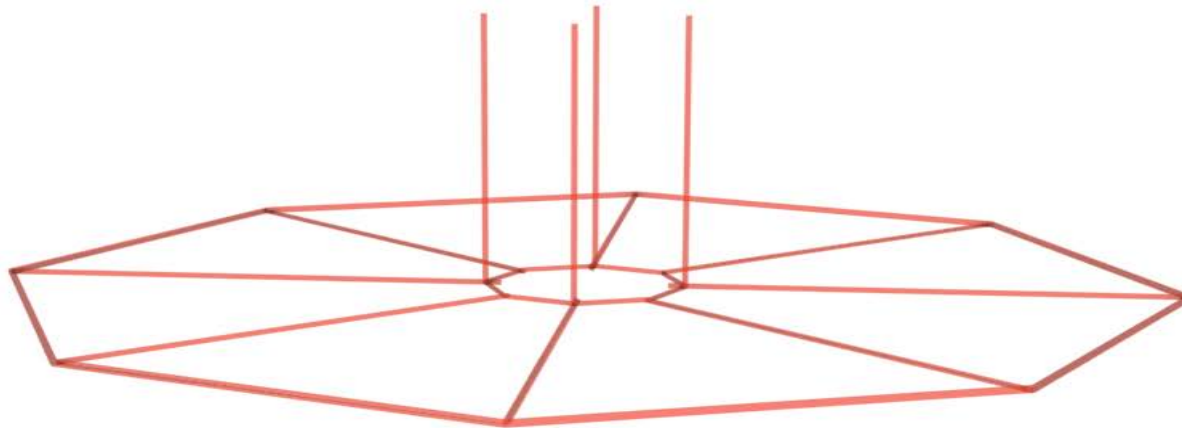
Математички пристапи за транзиентни анализи на заземјувачи

- Базирани на теорија на електрични кола
- Базирани на теорија на преносни водови
  - дистрибуирани RLC параметри
  - изведување на лонгитудинална импеданса и трансверзална импеданса преку електромагнетни равенки
- Базирани на ригорозни електромагнетни равенки
  - метод на конечни елементи (FEM)
  - метод на конечни разлики во временски домен (FDTD)
  - моментни методи (MOM)

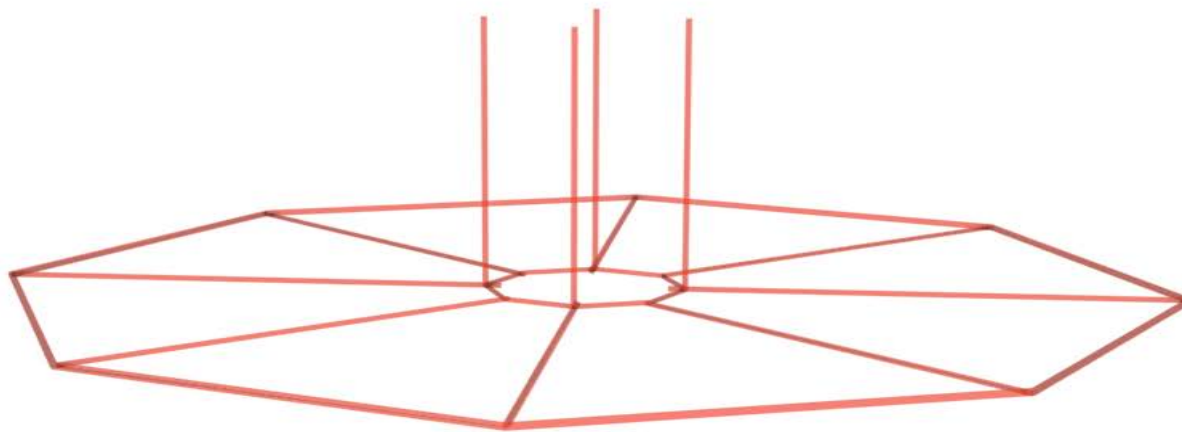
Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

- Најчесто применуван модел на заземјувач на ветрогенератор

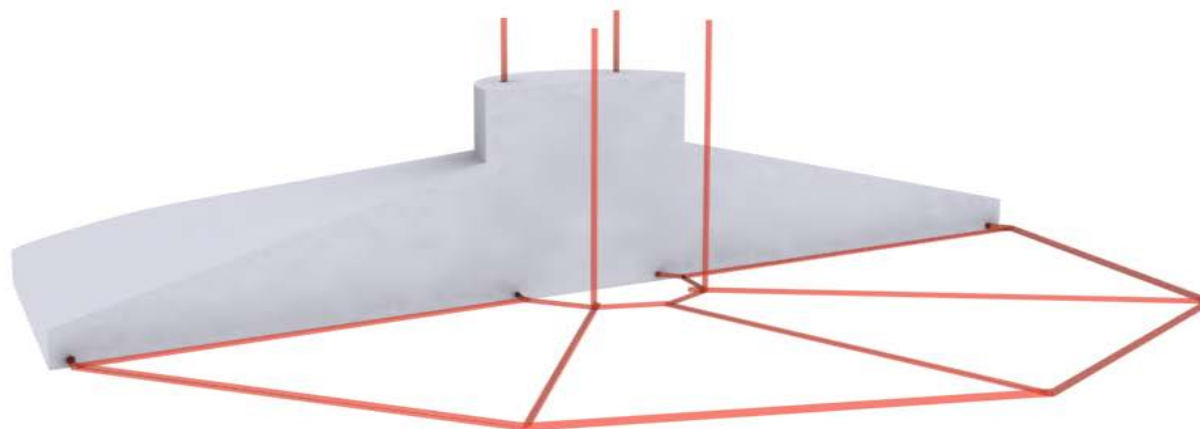

Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

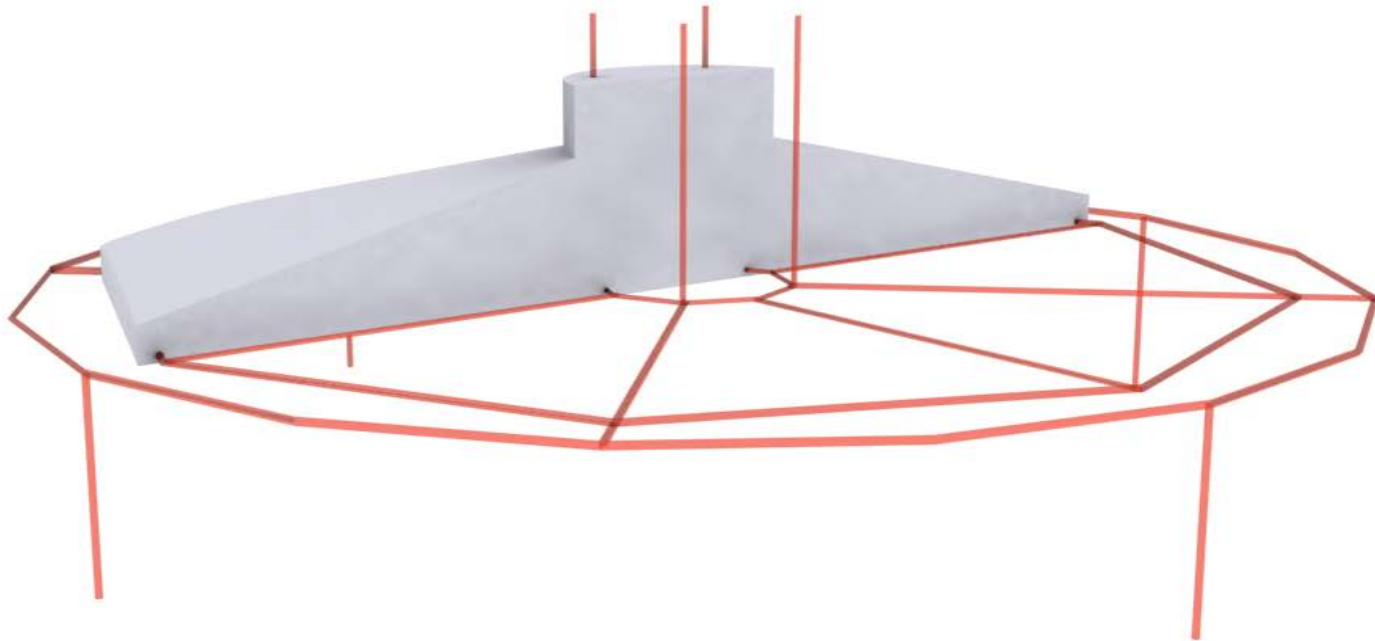

Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

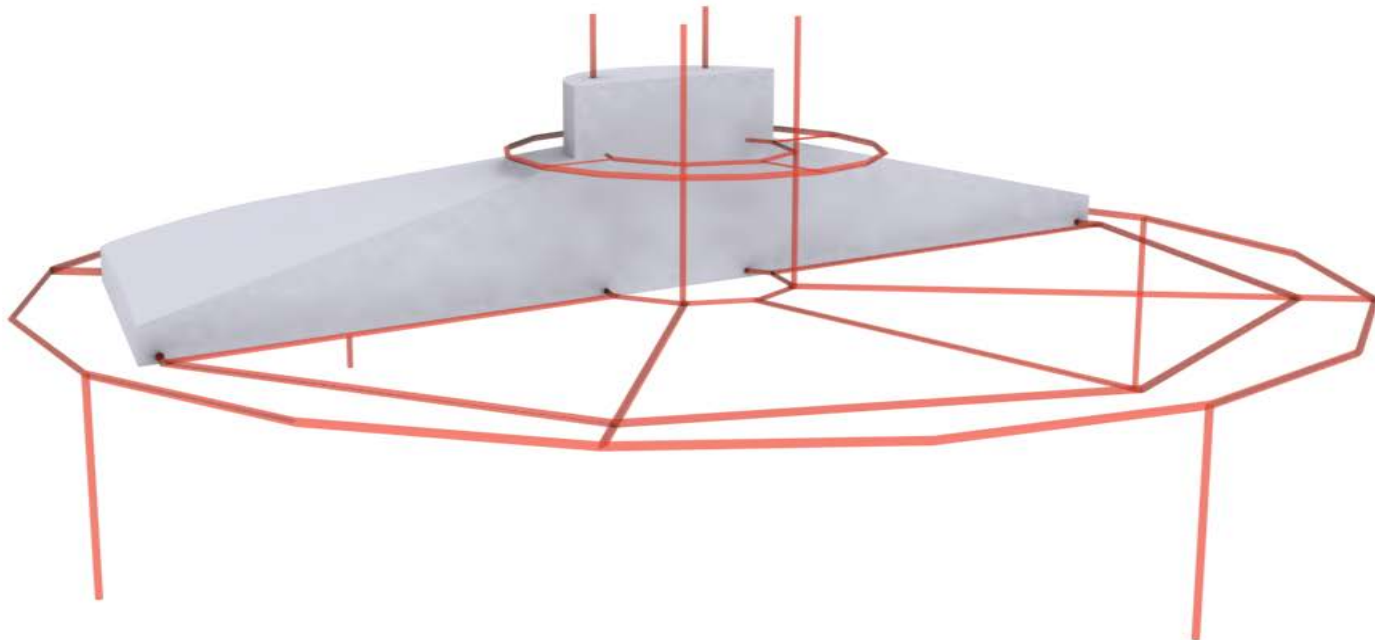
Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

- Вертикални електроди и заземјувачи во форма на прстен

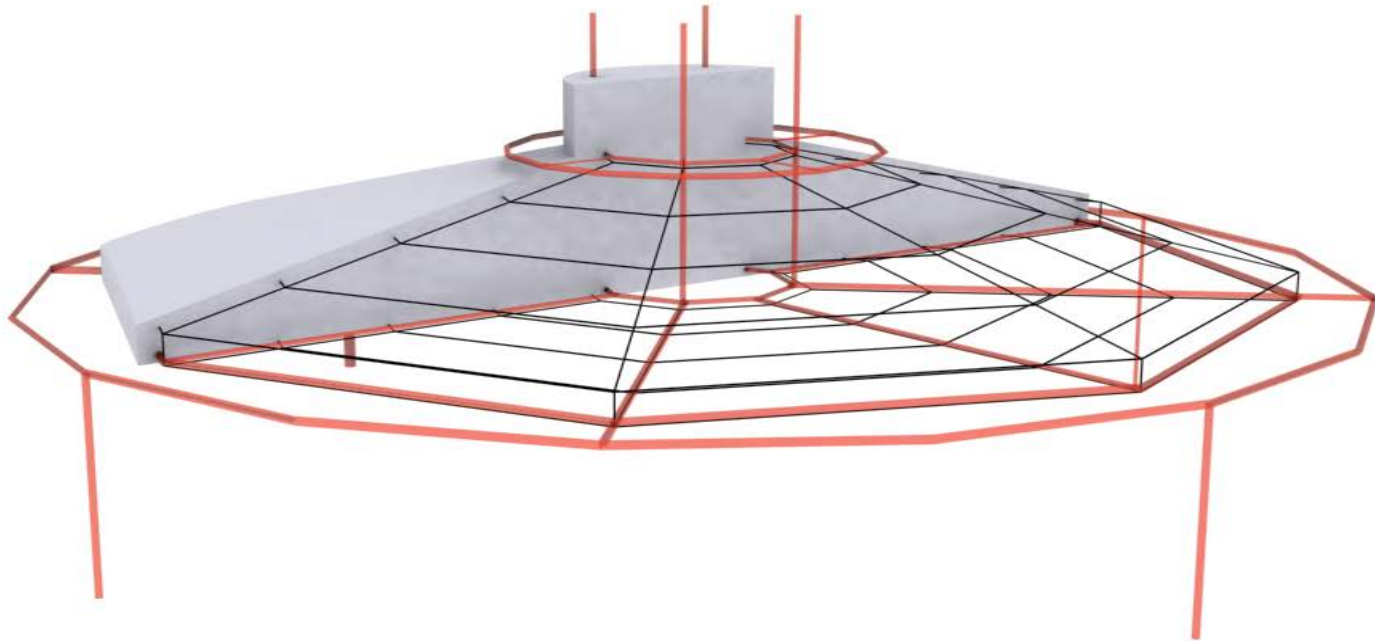
Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

- Вертикални електроди и заземјувачи во форма на прстен

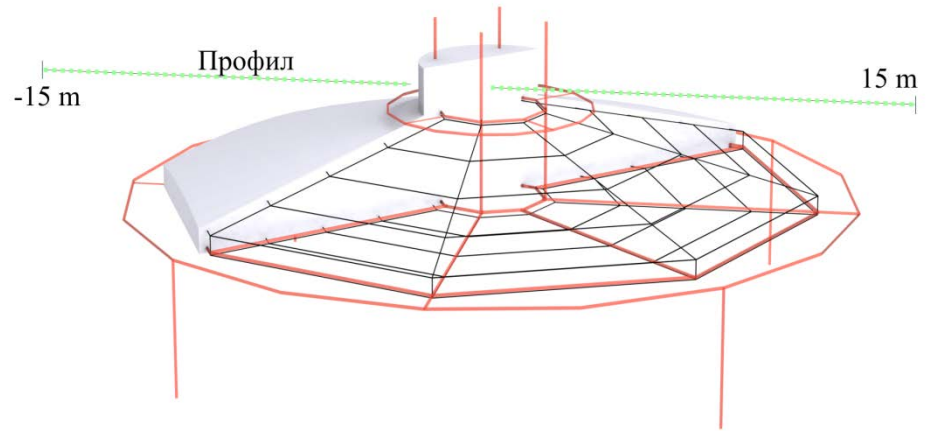

Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

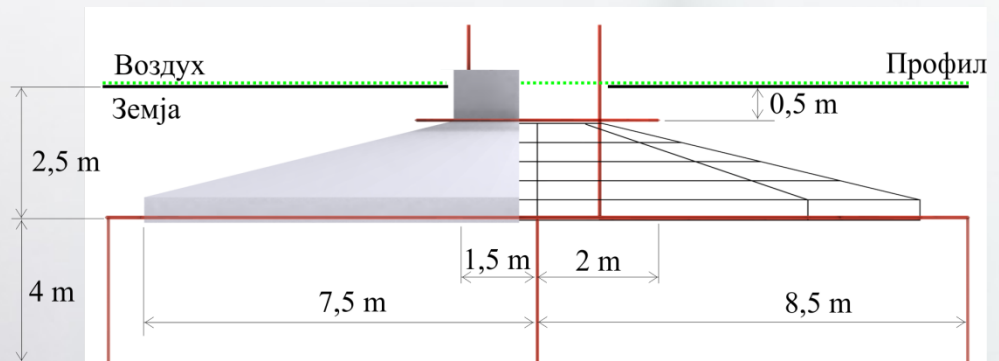
- Едновремена анализа на заземјувачки електроди (со црвена боја) и арматура на темелите(со црна боја)

Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

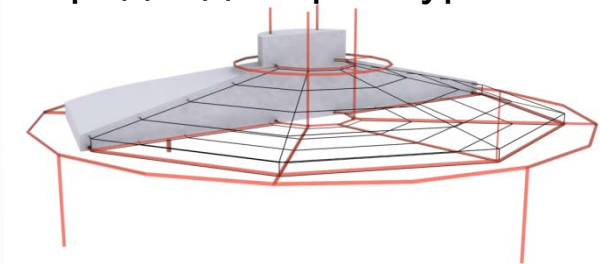

Модел на наменски заземјувачки систем (црвена боја) интегриран со челична арматура во темел (црна боја)

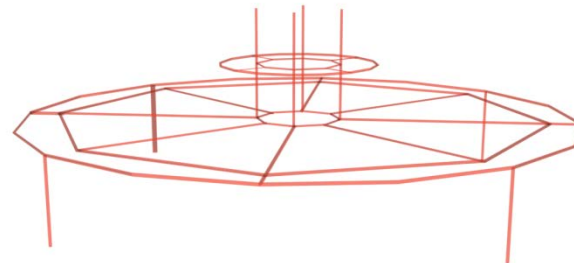

Анализиран модел на заземјувач кај ветрогенератор

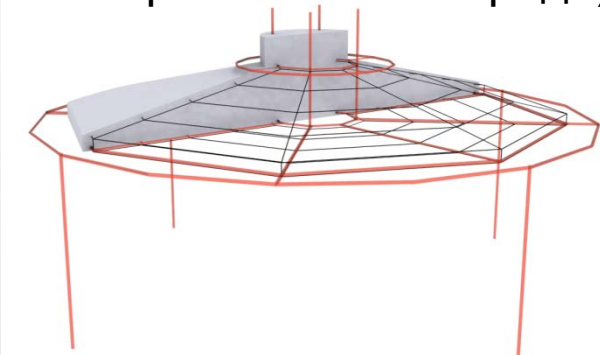
Интегриран модел на заземјувач
(ја зема предвид и арматурата на темел)

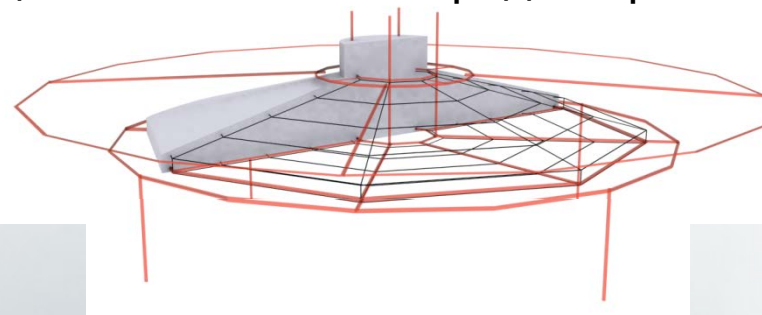
Едноствен модел
(без арматура на темел)

Интегриран модел на заземјувач
(со 30m вертикални електроди)

Интегриран модел на заземјувач
(со дополнителна електрода - прстен)

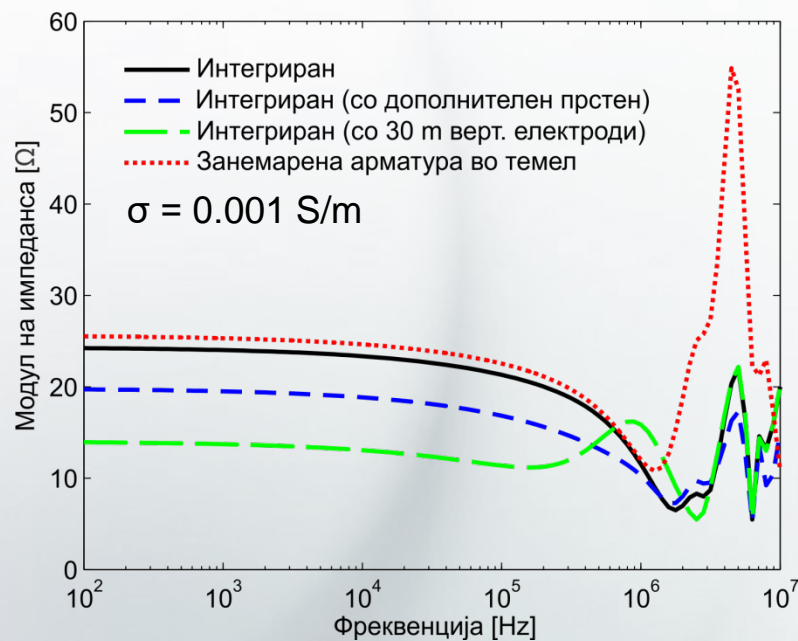
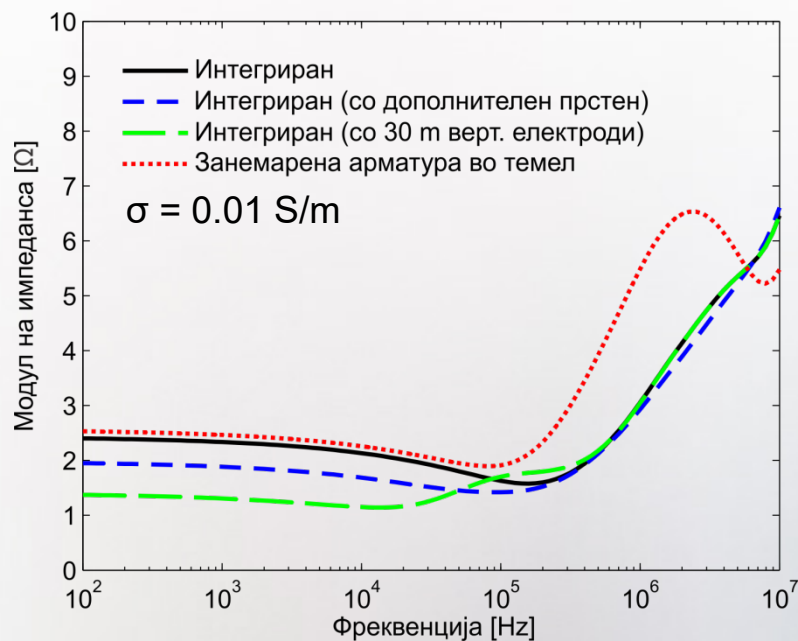

Параметарски анализи во фреквентен домен

Хармониска импеданса

- Хармониската импеданса не зависи од ексцитацијата туку единствено од геометријата и електромагнетните карактеристики на заземјувачот и средината во која што се наоѓа.

$$Z(j\omega) = V(j\omega)/I(j\omega)$$

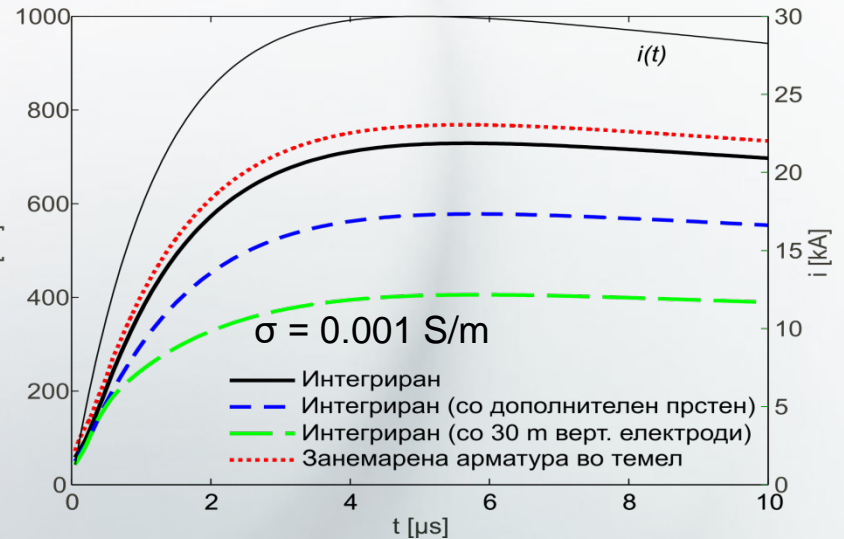
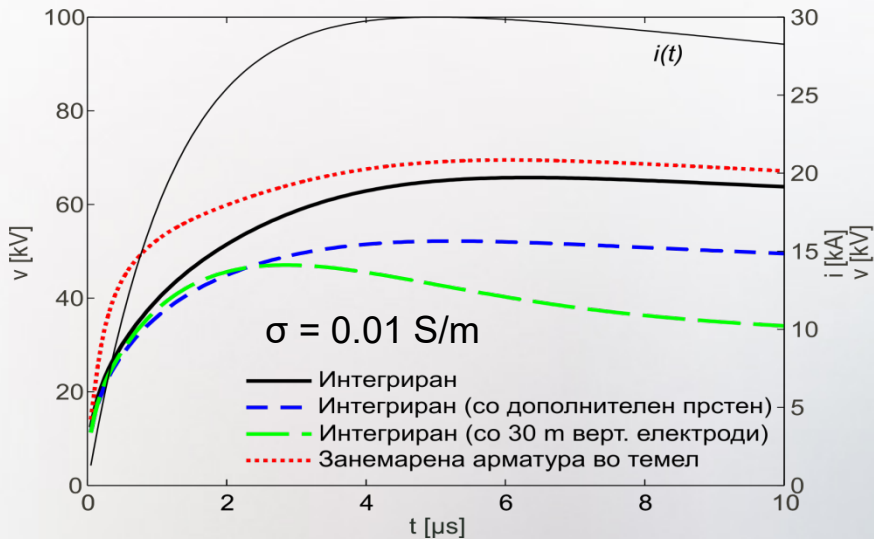

Параметарски анализи во временски домен

Транзиентен потенцијал при прв удар на гром

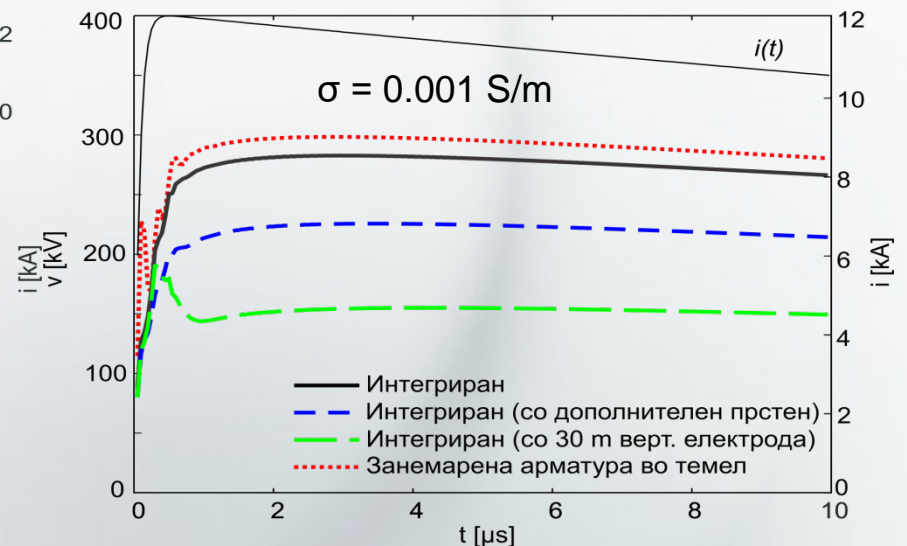
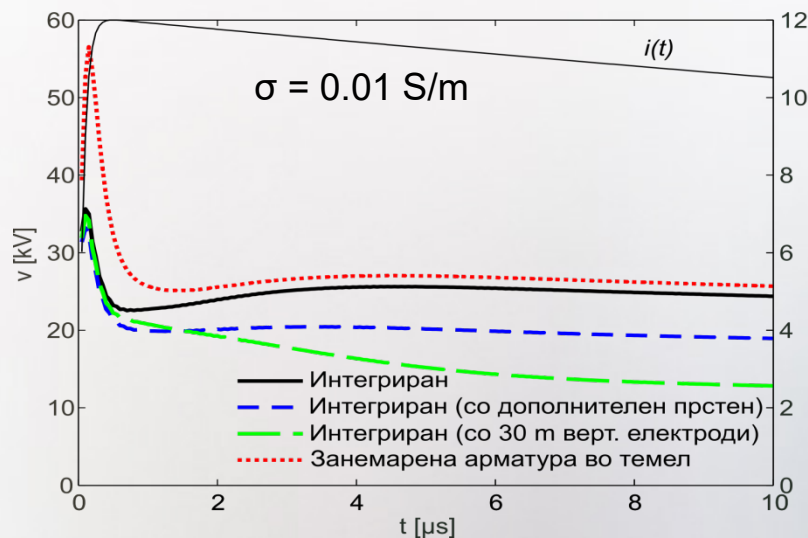
- Потенцијалот во точката на инјектирање приближно ја следи промената на струјниот импулс.
- Индуктивен карактер на импедансата се забележува само кај земја со поголема спроводност ($\sigma = 0.01 \text{ S/m}$) за конфигурација со долги вертикални електроди и за конзервативниот модел.

Параметарски анализи во временски домен

Транзиентен потенцијал при последователен удар на гром

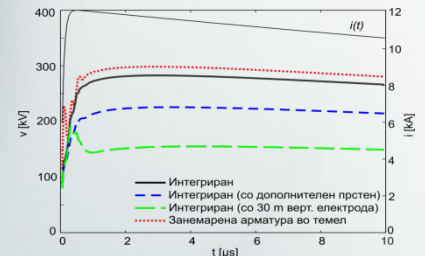
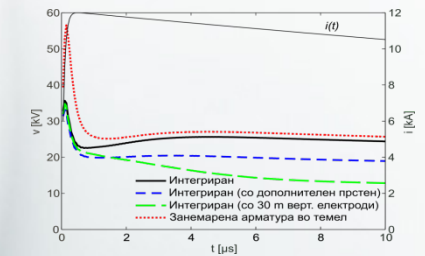
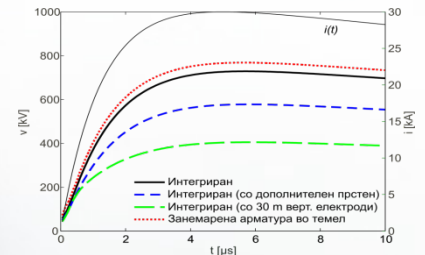
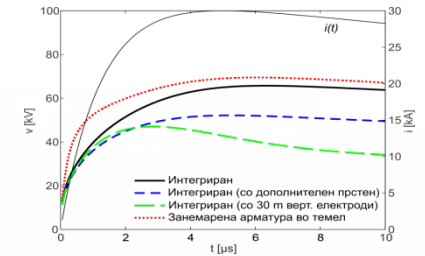
- Транзиентната импеданса за конзервативниот модел има изразен индуктивен карактер во иницијалниот период на последователен удар.
- Интеграцијата на заземјувачот со арматурата во темелот, значително го намалува транзиентниот пораст на потенцијал во иницијалниот период

Параметарски анализи во временски домен

Транзиентен потенцијал при прв и последователен удар на гром

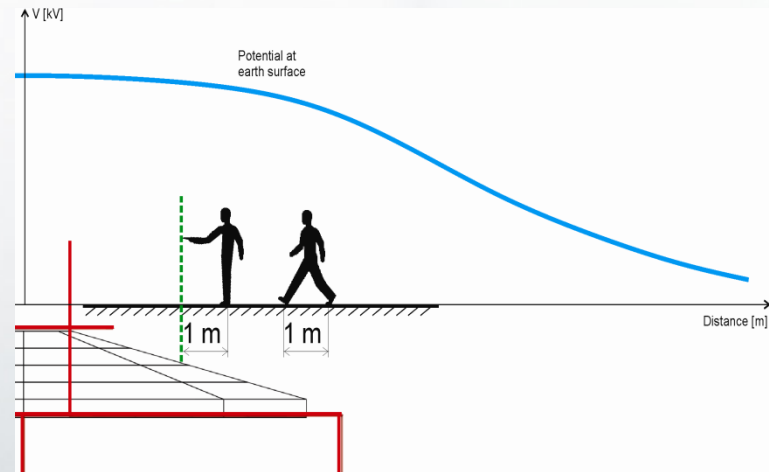
- Традиционалното занемарување на арматурата во темелот доведува до преценување на пресметаниот транзиентен потенцијал, во однос на неутрална земја.
- Долгите вертикални електроди значително ги подобруваат перформансите на системот во сите случаи, додека пак дополнителниот прстен има нешто помало, но сепак значајно влијание.
- За земја со поголема спроводност, потенцијалот на заземјувачот во иницијалниот период има поголема стрмнина и е многу поизразен од случај на земја со помала спроводност.

Параметарски анализи во временски домен

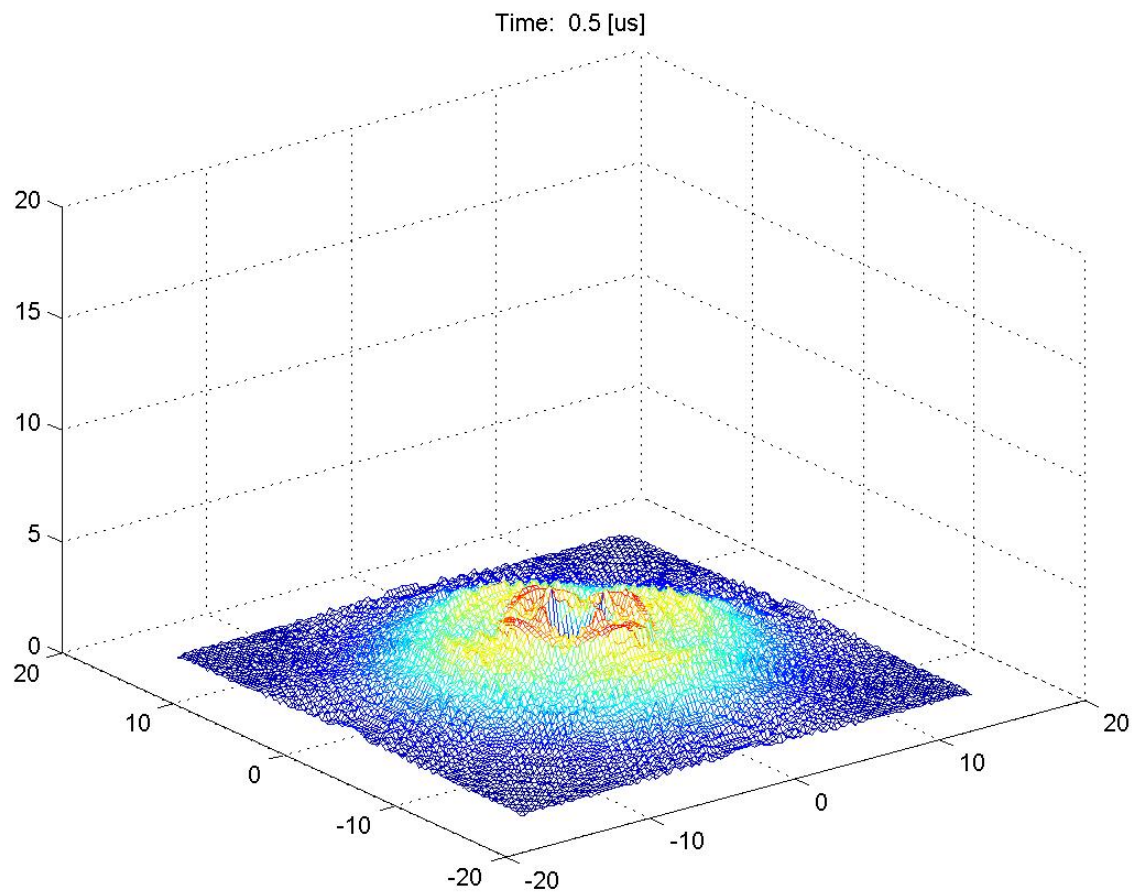
Напони на чекор и допир

- Напонот на чекор е пресметан како разлика на потенцијали меѓу две точки на површина на земја, на растојание од 1 m.
- Напонот на допир е пресметан како разлика на потенцијали помеѓу точка на површината на земја и точка на електрода од заземјувачот кои се наоѓаат на хоризонтално растојание од 1 m
- Во двата случаи напоните се пресметани по линиски профил, земајќи ја предвид максималната потенцијална разлика меѓу две точки
- Применетата процедура може да се смета за конзервативна бидејќи го занемарува влијанието на телото на човекот

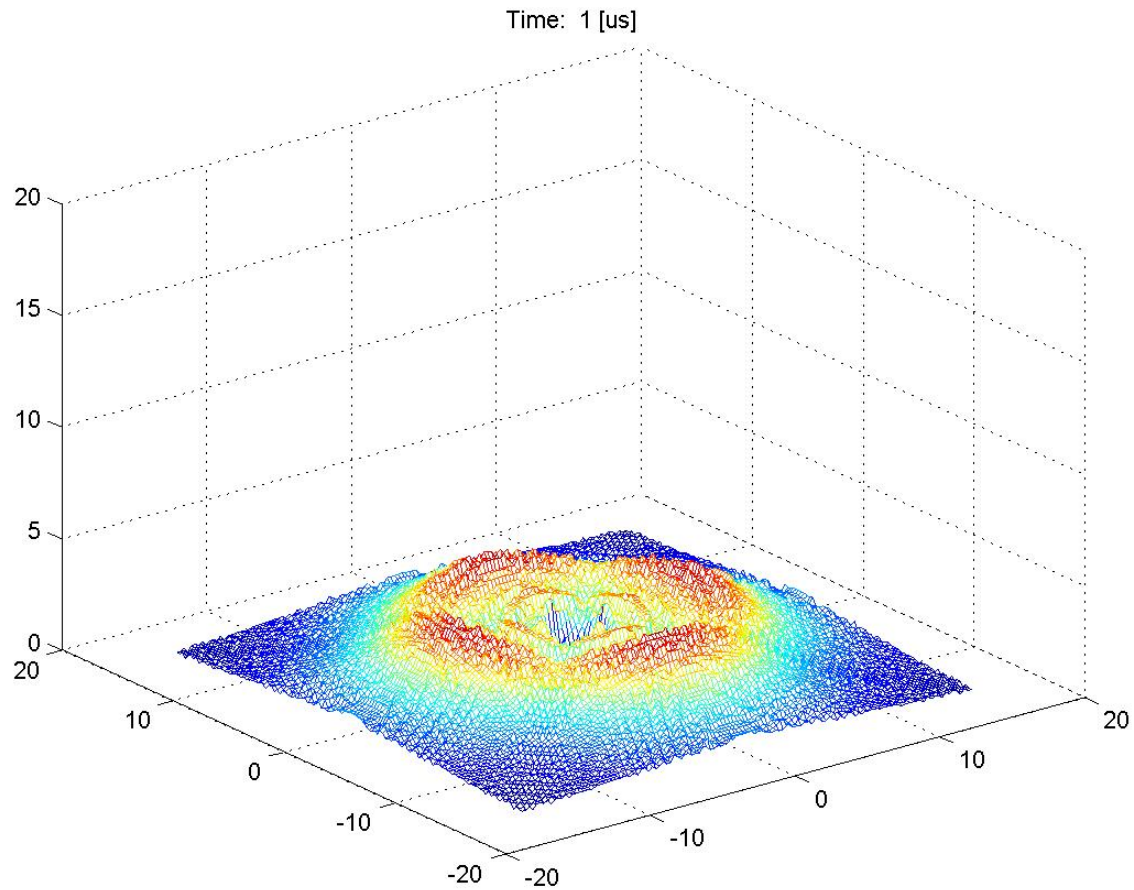
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

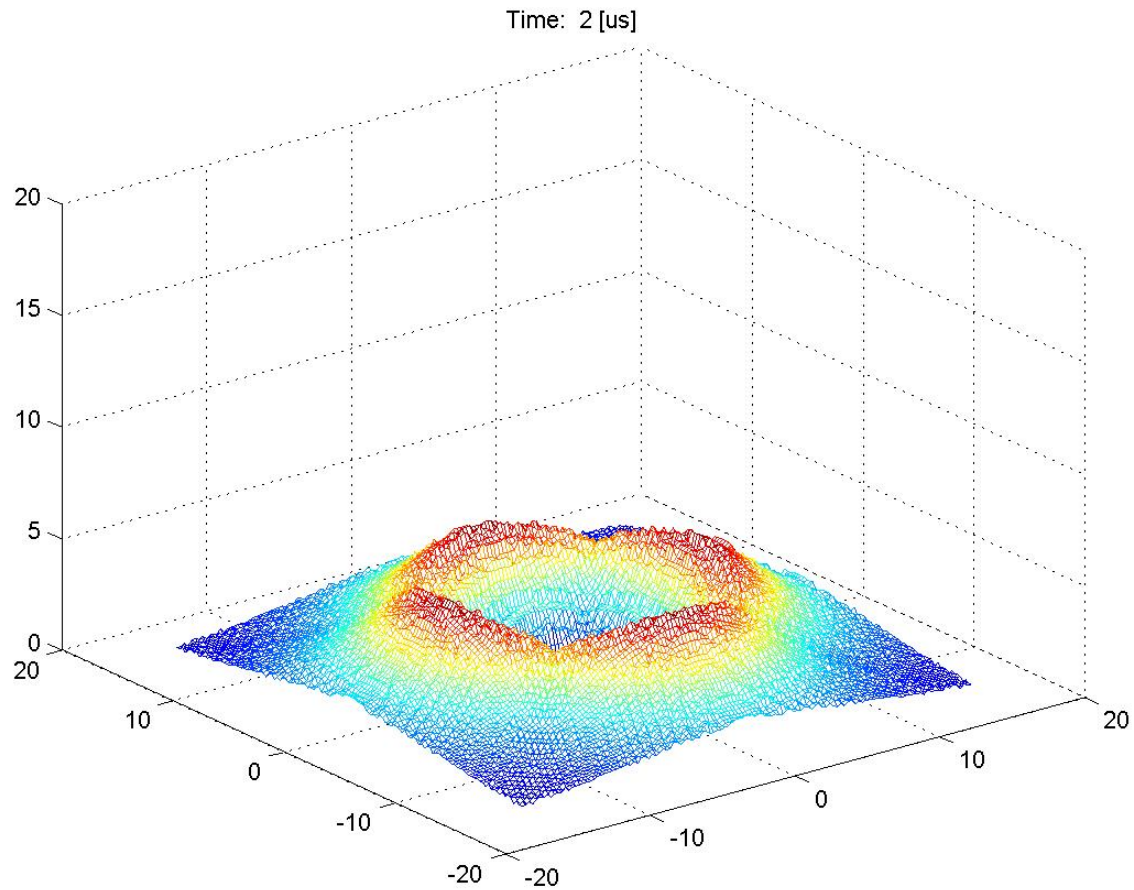
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

Параметарски анализи во временски домен

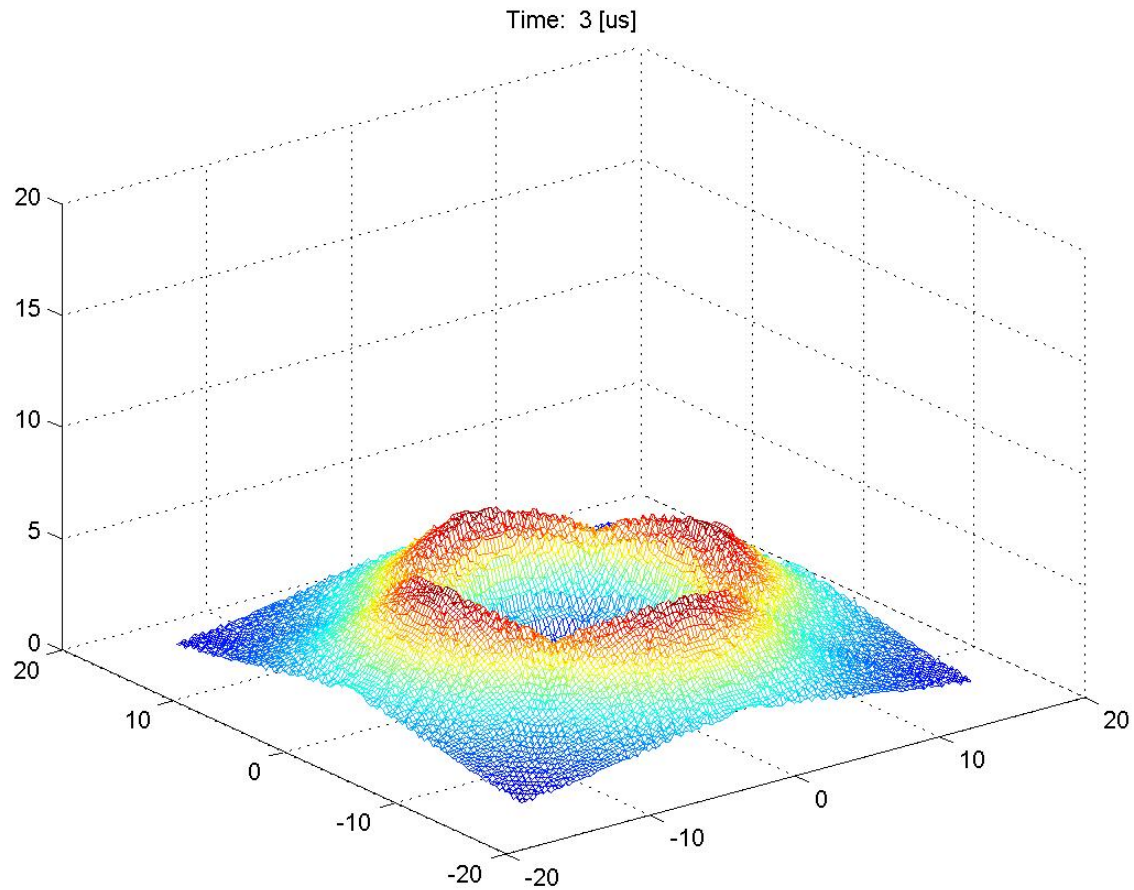
временска и просторна распредеба на напон на чекор

Параметарски анализи во временски домен

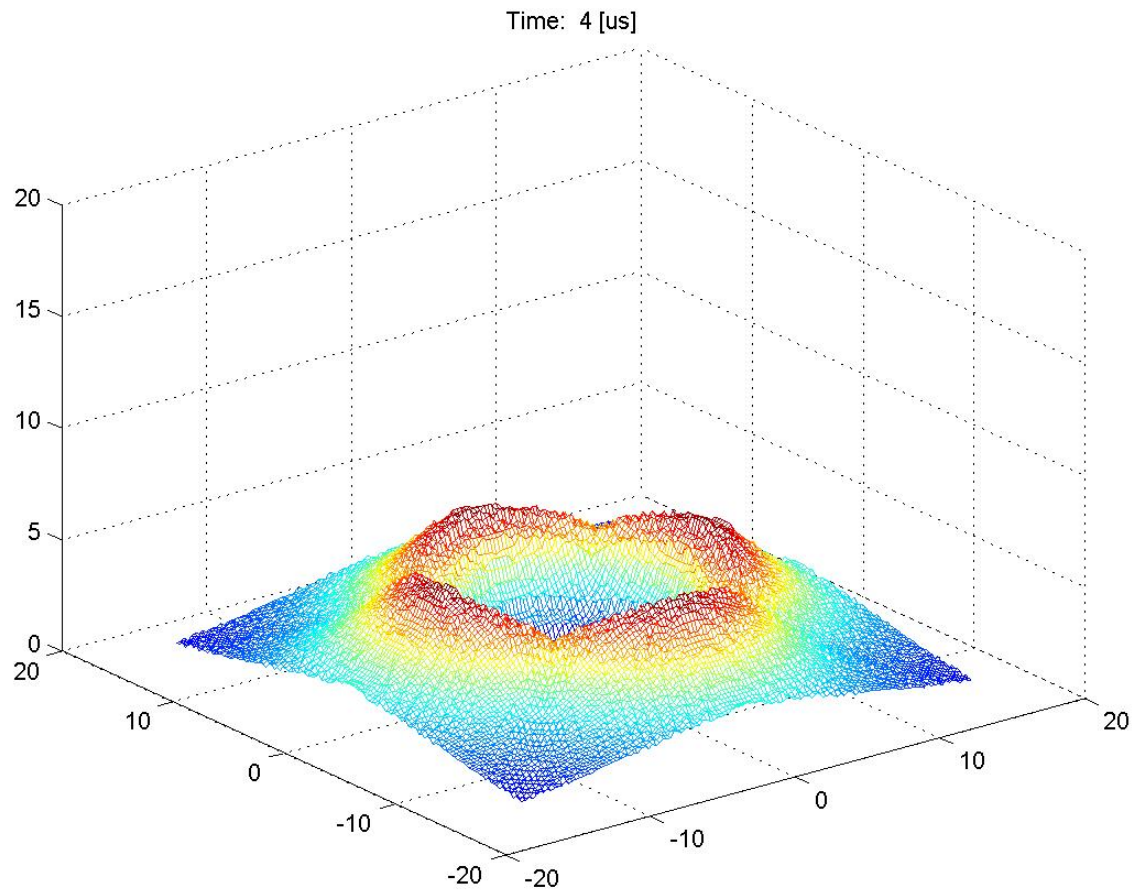
временска и просторна распредеба на напон на чекор

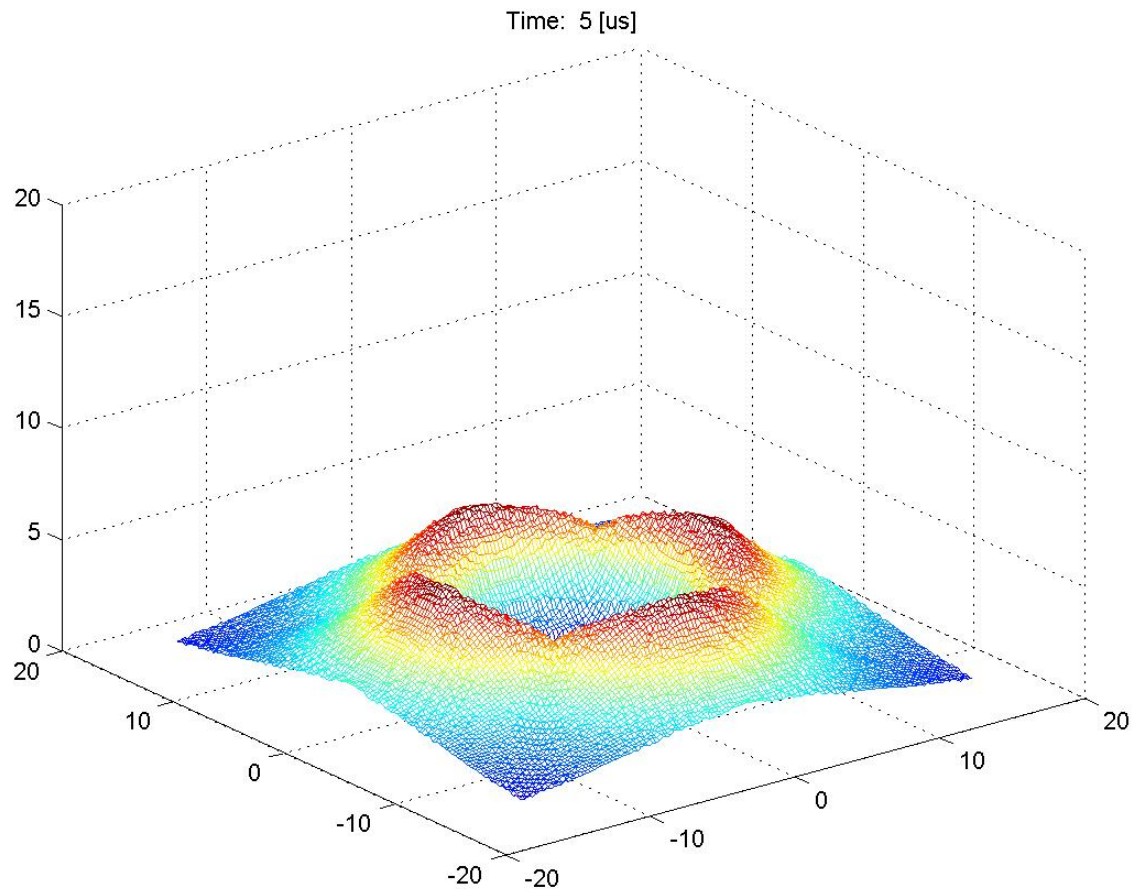
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

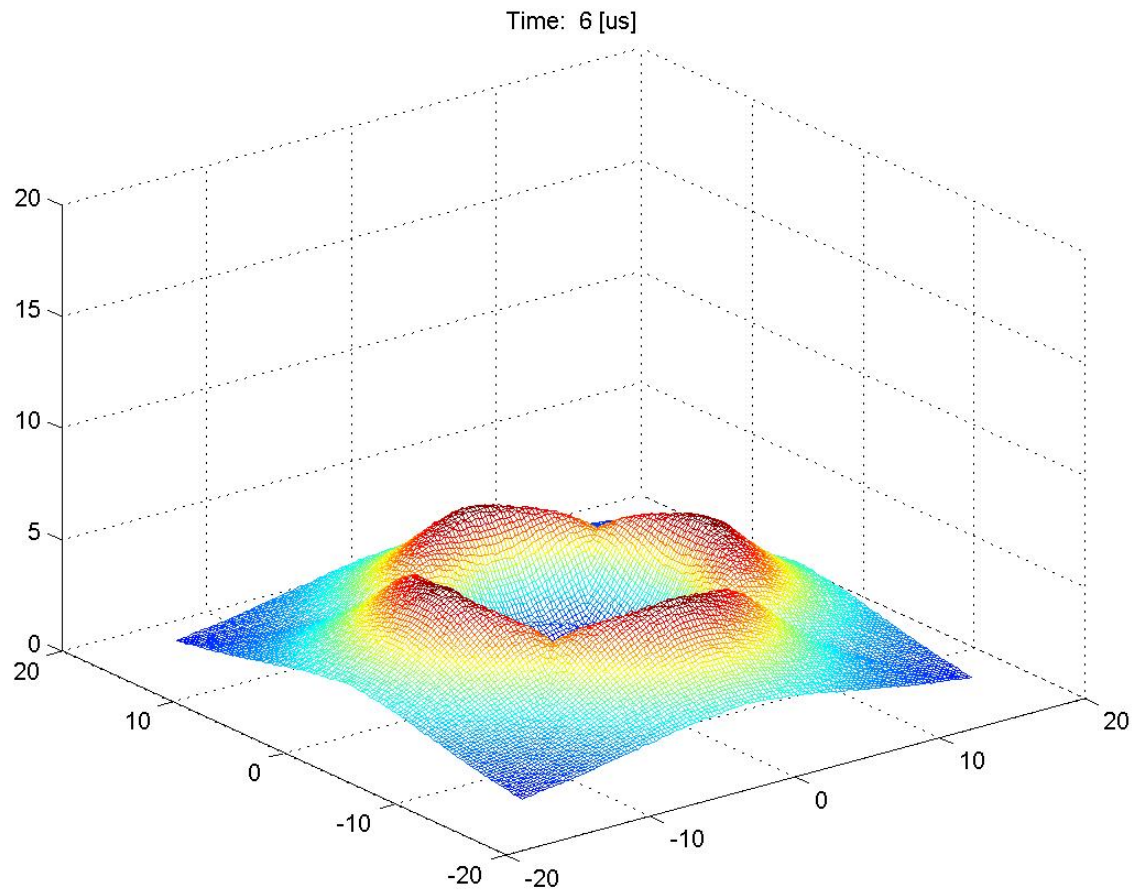
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

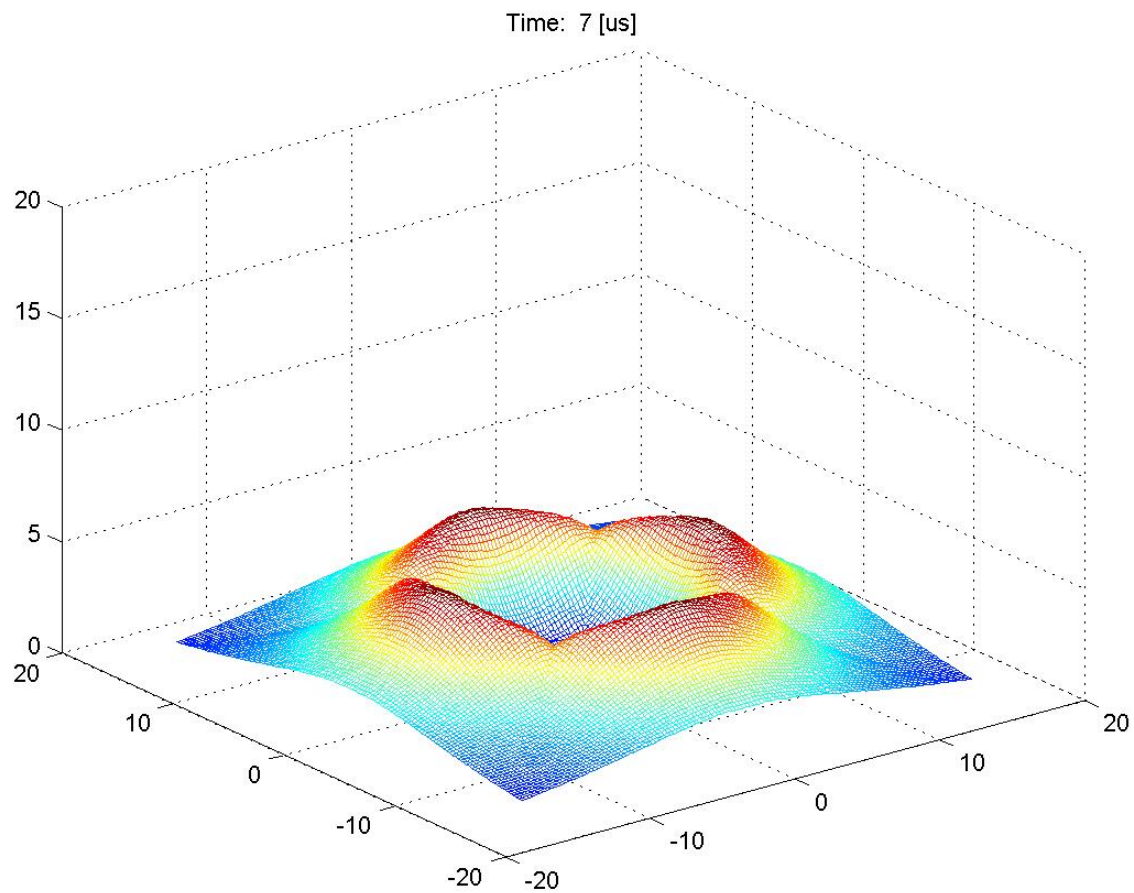
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

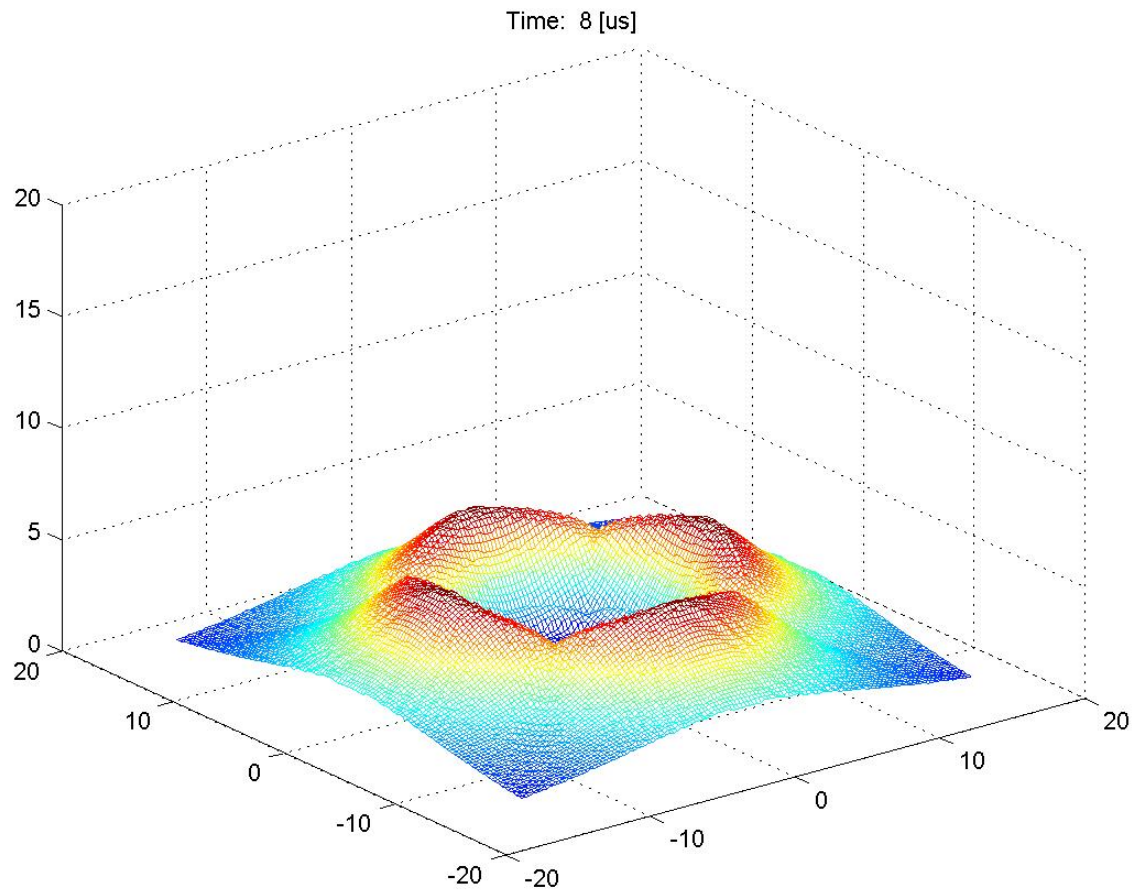
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

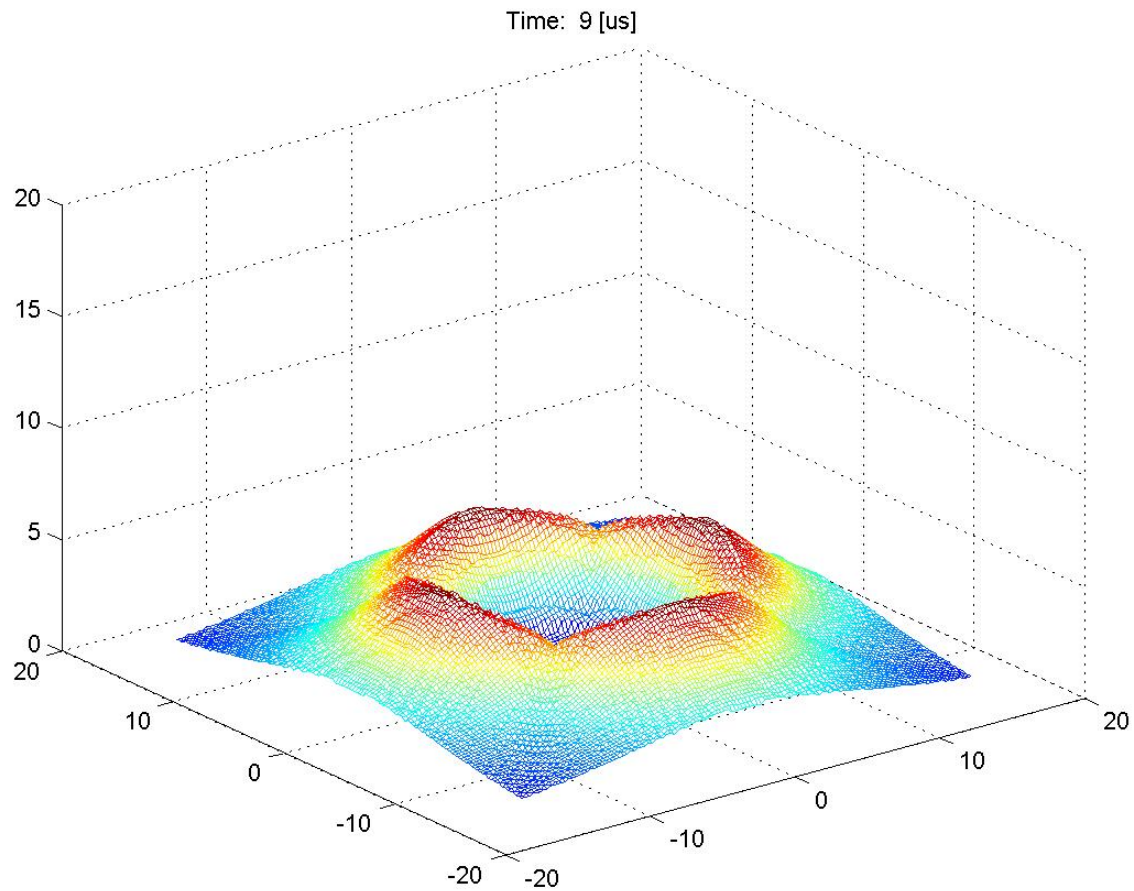
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

Параметарски анализи во временски домен

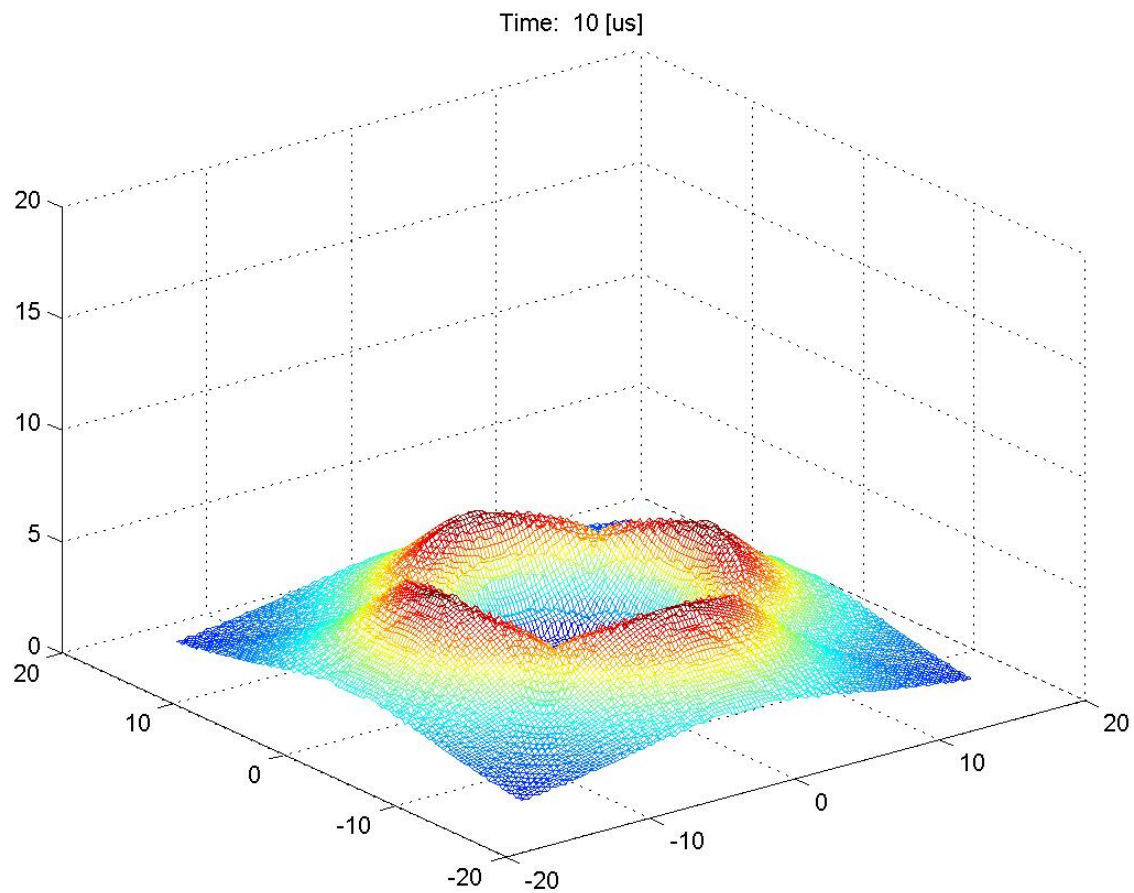
временска и просторна распредеба на напон на чекор

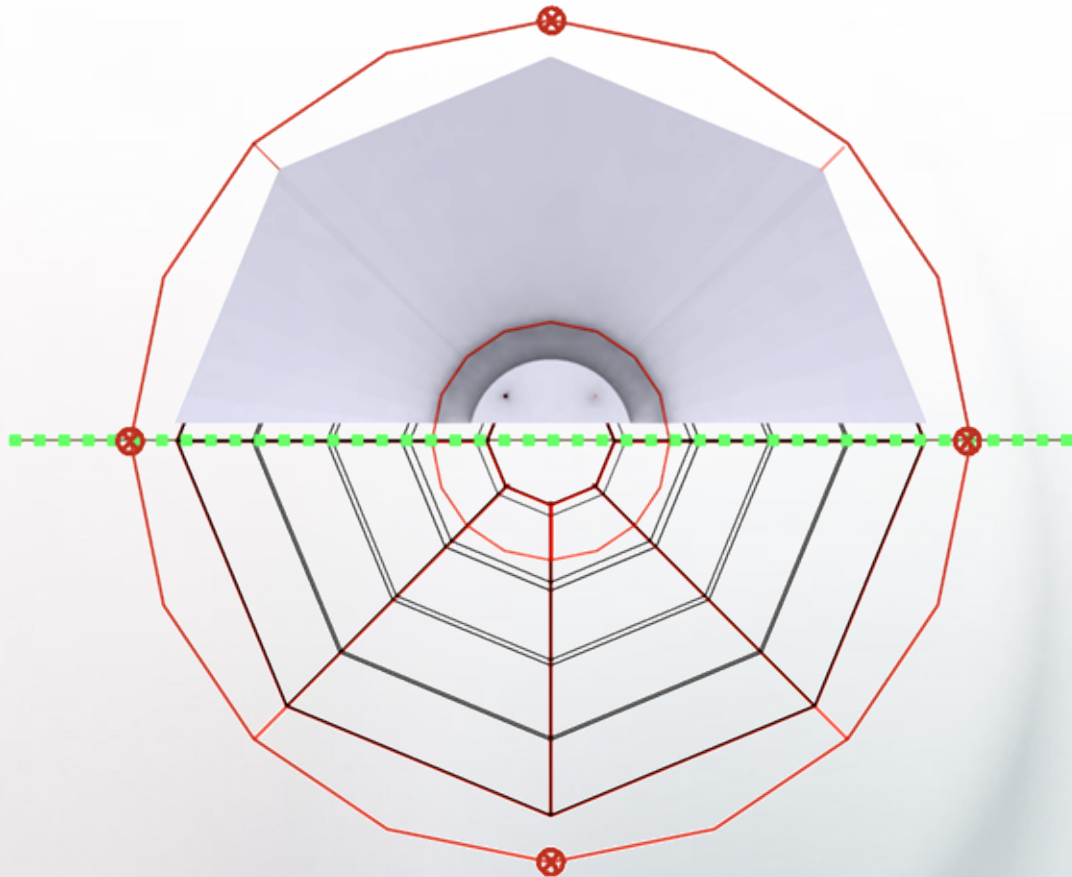
Параметарски анализи во временски домен

временска и просторна распредеба на напон на чекор

Параметарски анализи во временски домен

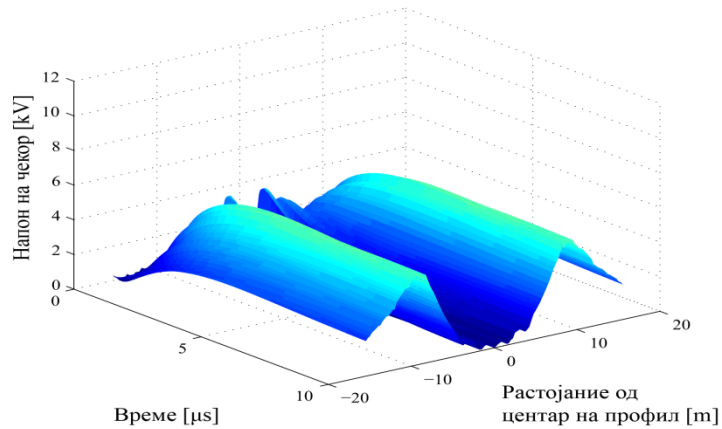
временска и просторна распредеба на напон на чекор

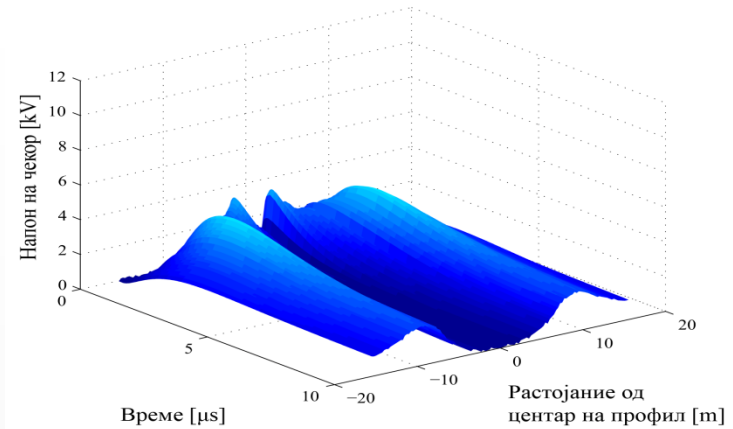

Параметарски анализи во временски домен

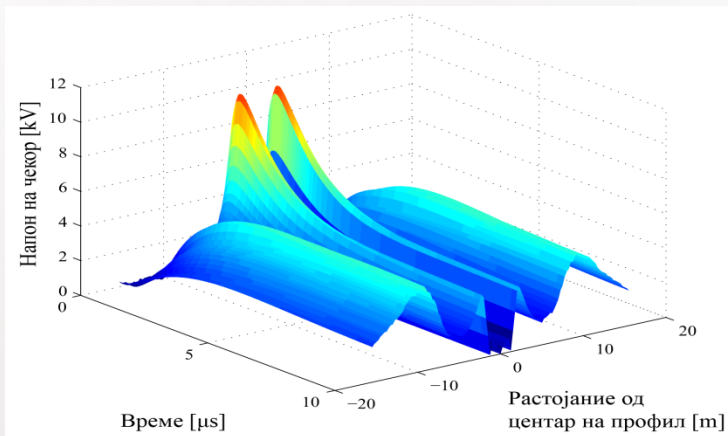
Напони на чекор за прв удар на гром и $\sigma = 0.01 \text{ S/m}$

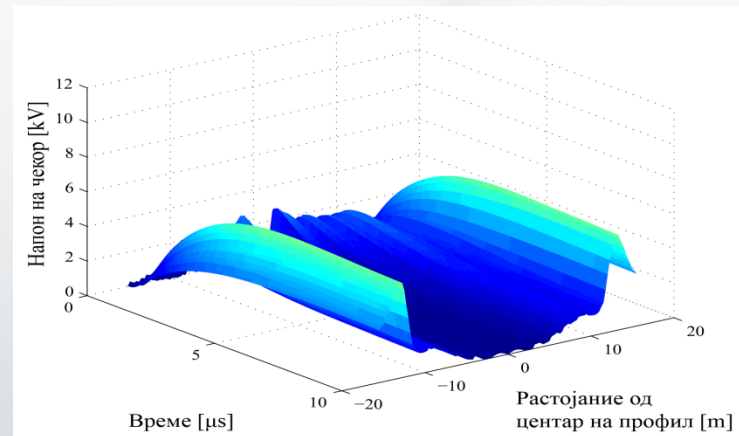
Интегриран модел (референтен)

Интегриран модел (со 30 m верт. електроди)

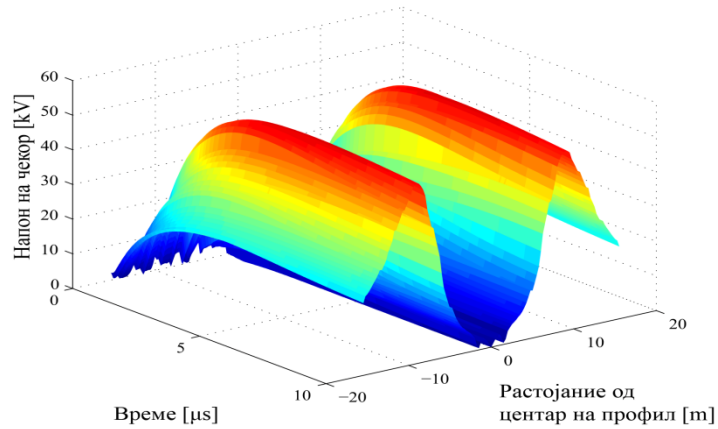
Конзервативен модел (без арматура)

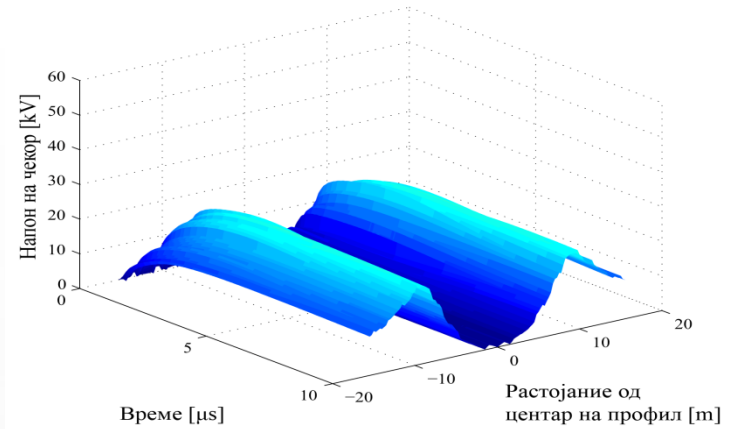
Интегриран модел (со дополнителен прстен)

Параметарски анализи во временски домен

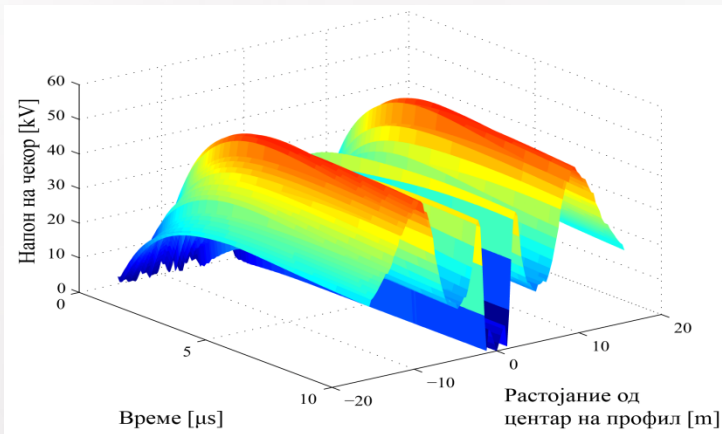
Напони на чекор за прв удар на гром и $\sigma = 0.001 \text{ S/m}$

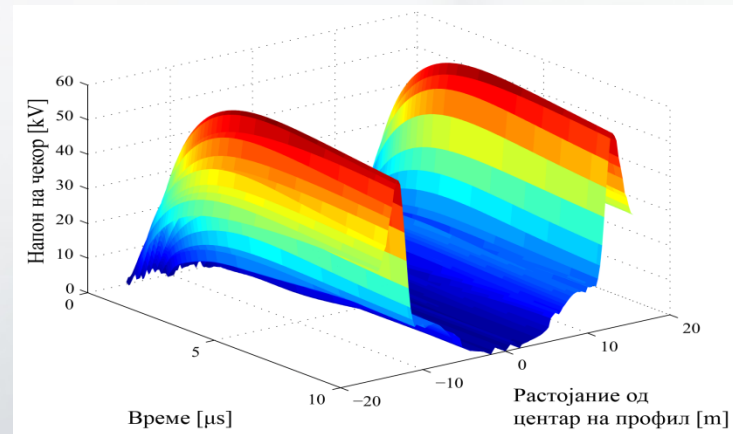
Интегриран модел (референтен)

Интегриран модел (со 30 m верт. електроди)

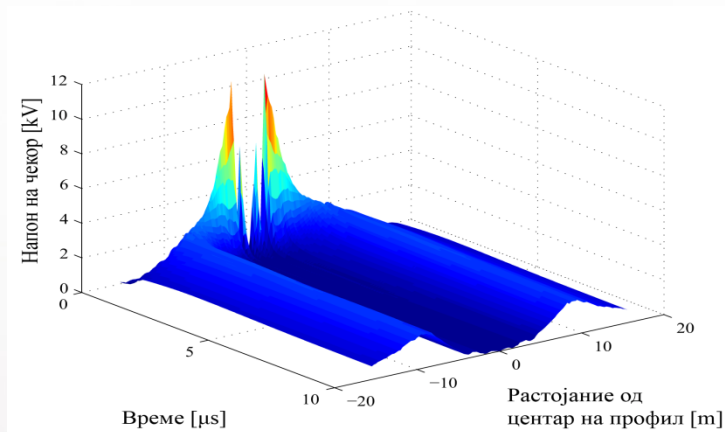
Конзервативен модел (без арматура)

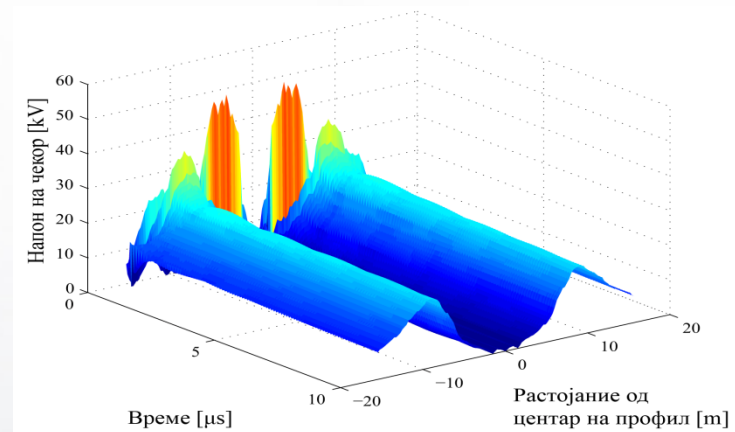
Интегриран модел (со дополнителен прстен)

Параметарски анализи во временски домен

Напони на чекор за последователен удар на гром

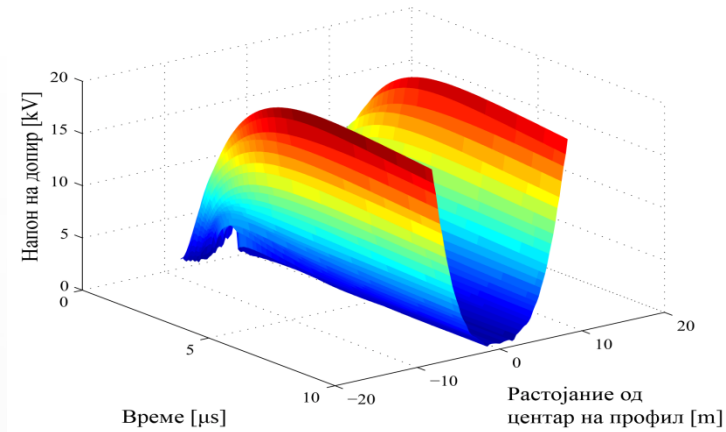
$\sigma = 0.01 \text{ S/m}$

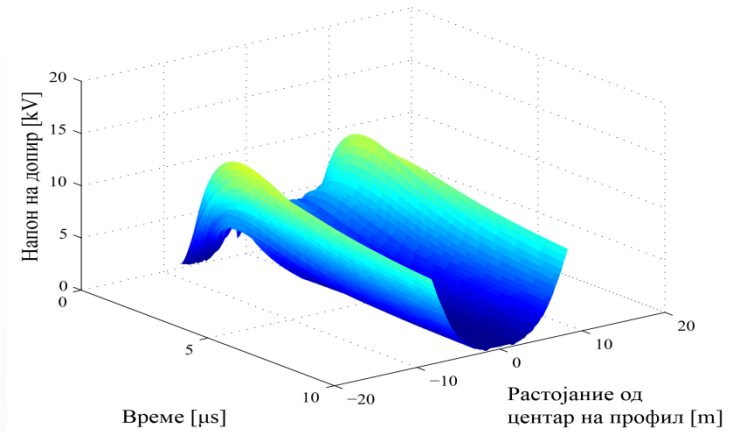
$\sigma = 0.001 \text{ S/m}$

Параметарски анализи во временски домен

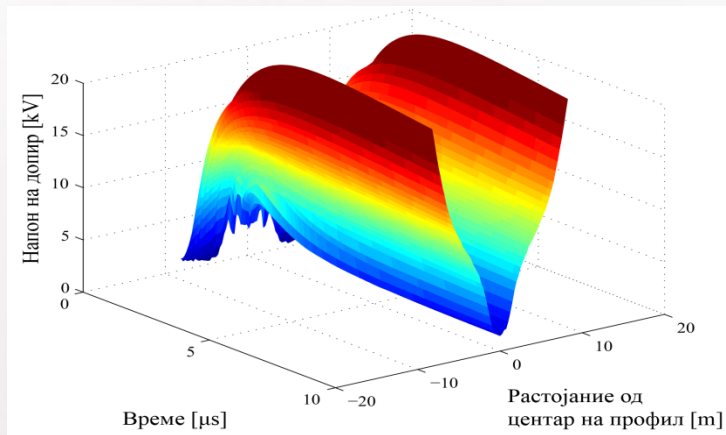
Напони на допир за прв удар на гром и $\sigma = 0.01 \text{ S/m}$

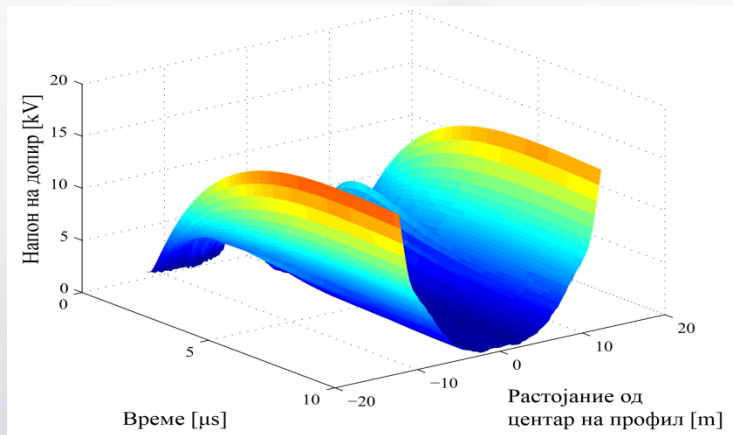
Интегриран модел (референтен)

Интегриран модел (со 30 m верт. електроди)

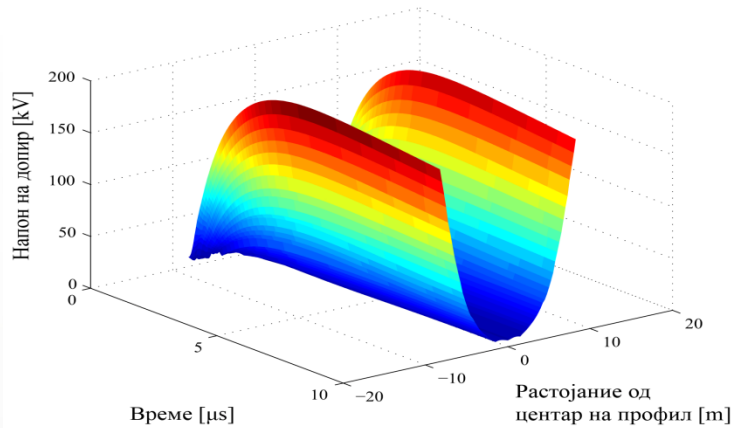
Конзервативен модел (без арматура)

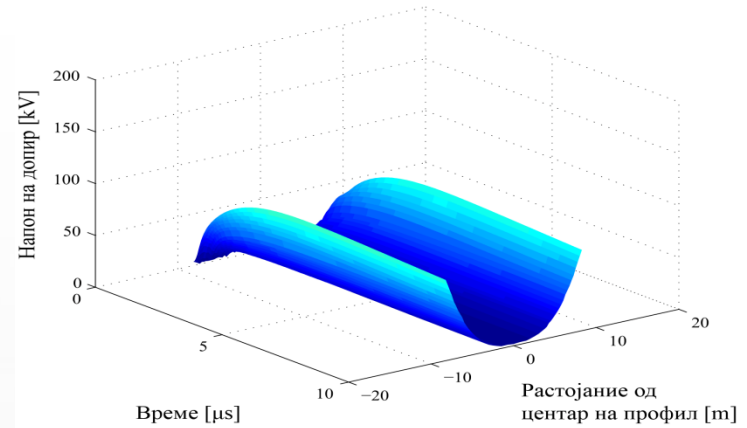
Интегриран модел (со дополнителен прстен)

Параметарски анализи во временски домен

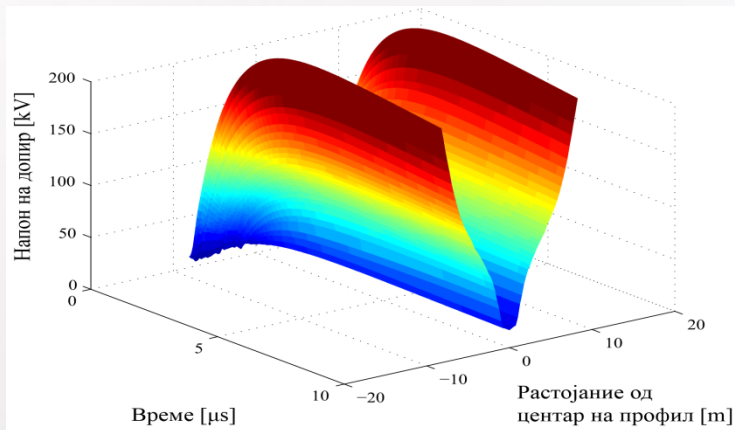
Напони на допир за прв удар на гром и $\sigma = 0.001 \text{ S/m}$

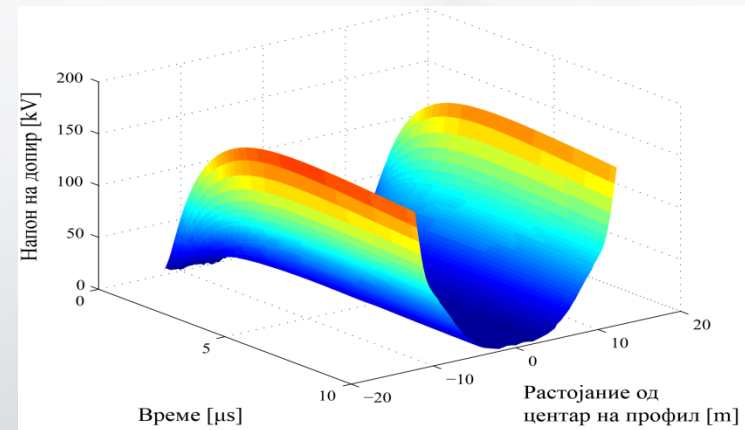
Интегриран модел (референтен)

Интегриран модел (со 30 m верт. електроди)

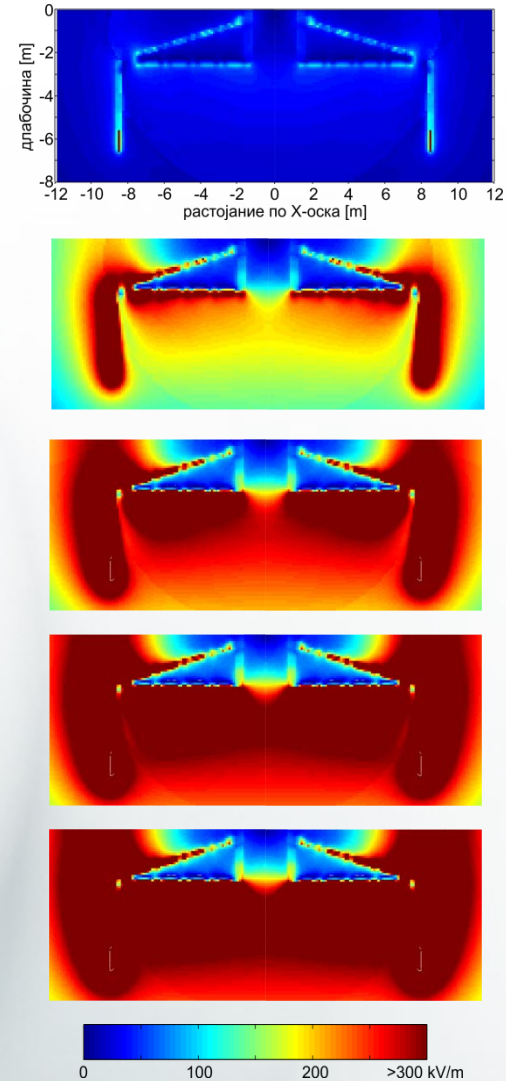
Конзервативен модел (без арматура)

Интегриран модел (со дополнителен прстен)

Јонизација на земја

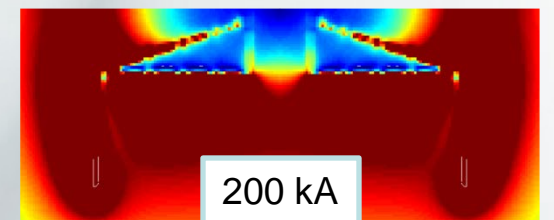
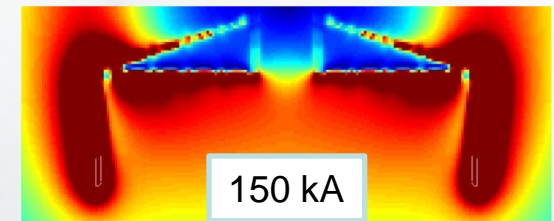
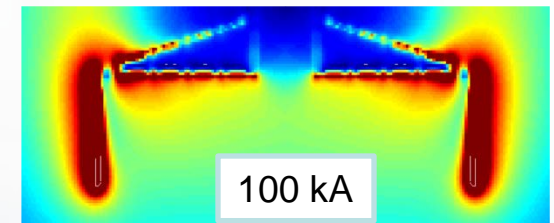
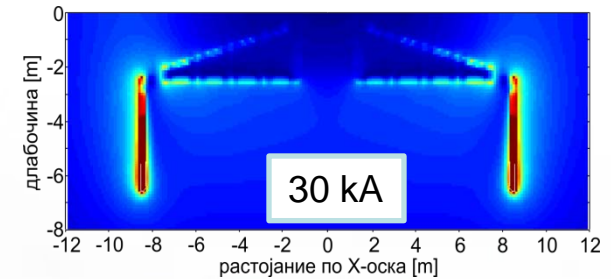
- При струја на гром со голем интензитет, настапува нелинеарна појава на јонизација на земја
- Ефектот на јонизација на земја може накратко да се опише како електричен пробив и искрење во земјата околу електродите, кога електричното поле го надминува критичното електрично поле на земјата ($E_0 = 300 \text{ kV/m}$)
- Ефектот се манифестира со зголемување на спроводноста на земјата околу електродите
- Просторот кој е опфатен од оваа појава во голема мера зависи од интензитетот на струјата, карактеристиките на земјата и геометријата на заземјувачот

Јонизација на земја

Влијание на максимална вредност на струја

- Анализирани интегрирани модели на заземјувач, во земја со $\sigma = 0.001 \text{ S/m}$ при прв удар на гром со време на пораст $T_{\max} = 5 \mu\text{s}$ и максимална вредност која варира од 30 kA до 200 kA.
- За $I_m = 30 \text{ kA}$ ефектите на јонизација се незначителни
- За $I_m = 100 \text{ kA}$ и $I_m = 150 \text{ kA}$ јонизацијата е ограничена во близина на заземјувачките електроди.
- Струја со екстремна интензитет од $I_m = 200 \text{ kA}$ е потребна за проширување на јонизираната зона околу целиот заземјувач

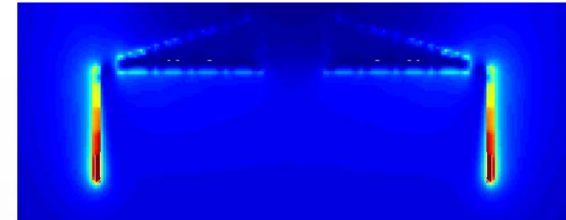

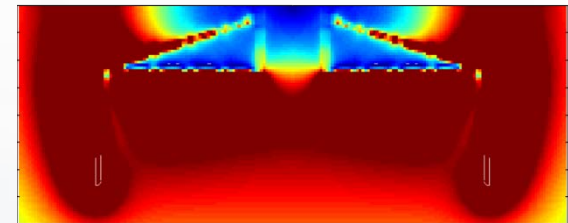
Јонизација на земја

Влијание на спроводност на земја

- Анализирани се случај за струен импулс на прв удар на гром со максимална вредност $I_m = 200$ kA, за два типа на земја со $\sigma = 0.01$ S/m и $\sigma = 0.001$ S/m и интегриран модел на заземјувач
- Струен импулс со екстремно голема максимална вредност не може да предизвика значителен ефект на јонизација во земја со добра спроводност

$\sigma = 0.01$ S/m

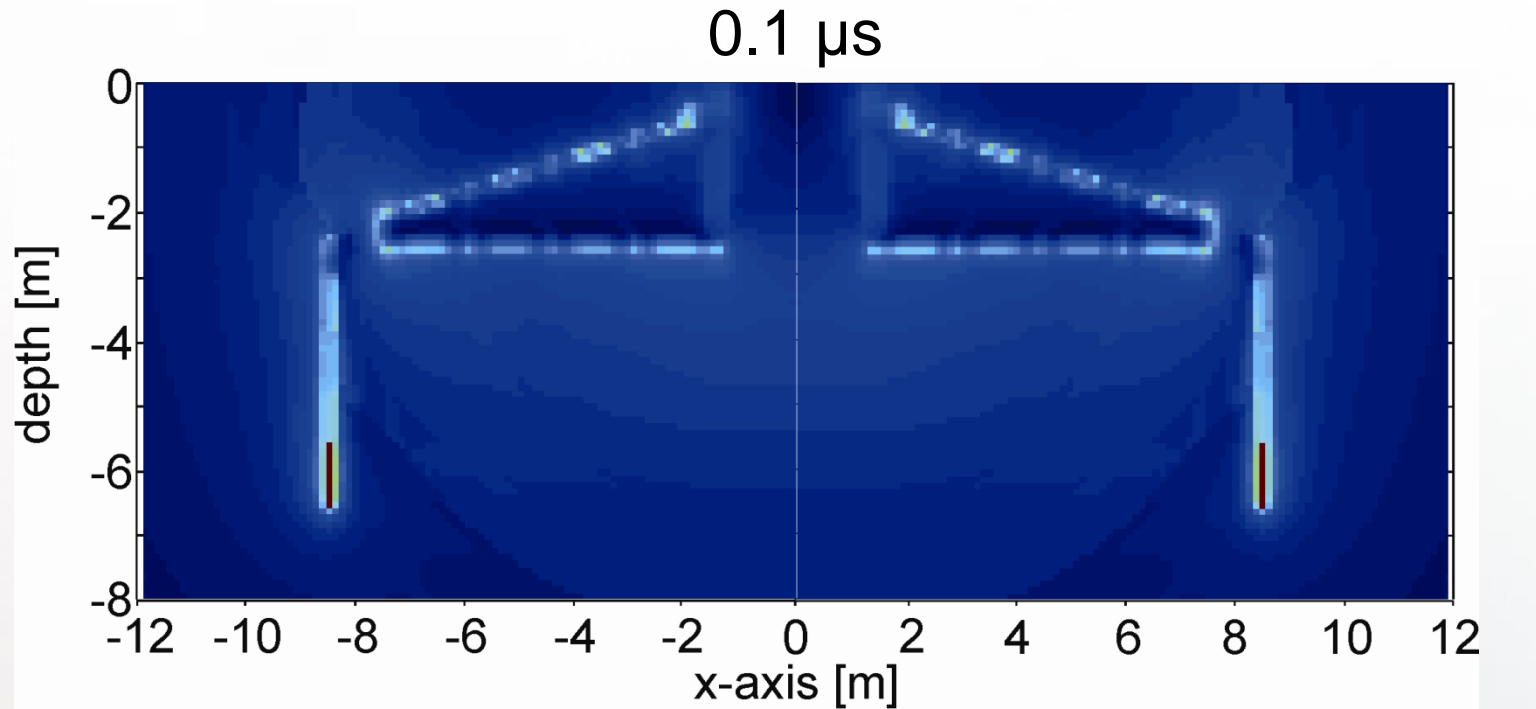
$\sigma = 0.001$ S/m

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

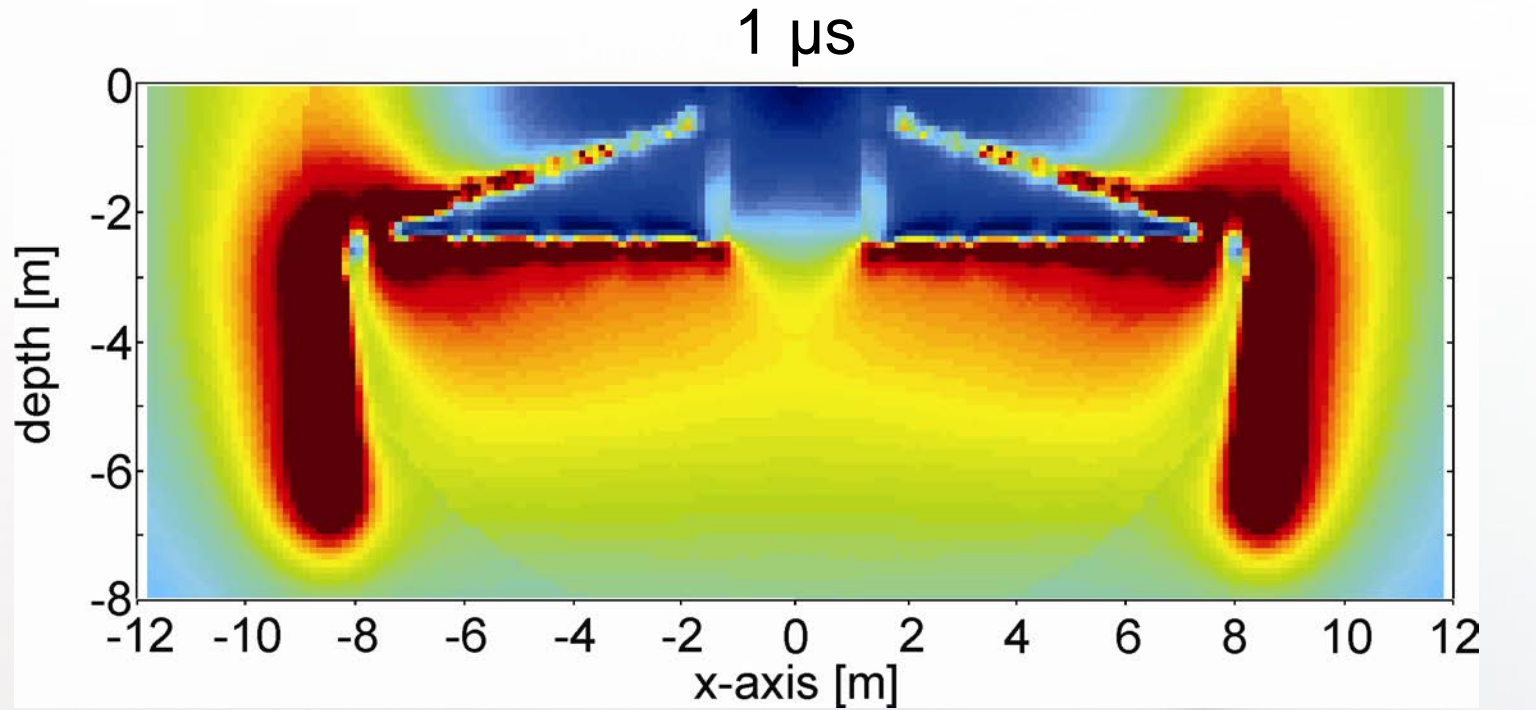
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}$, $T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

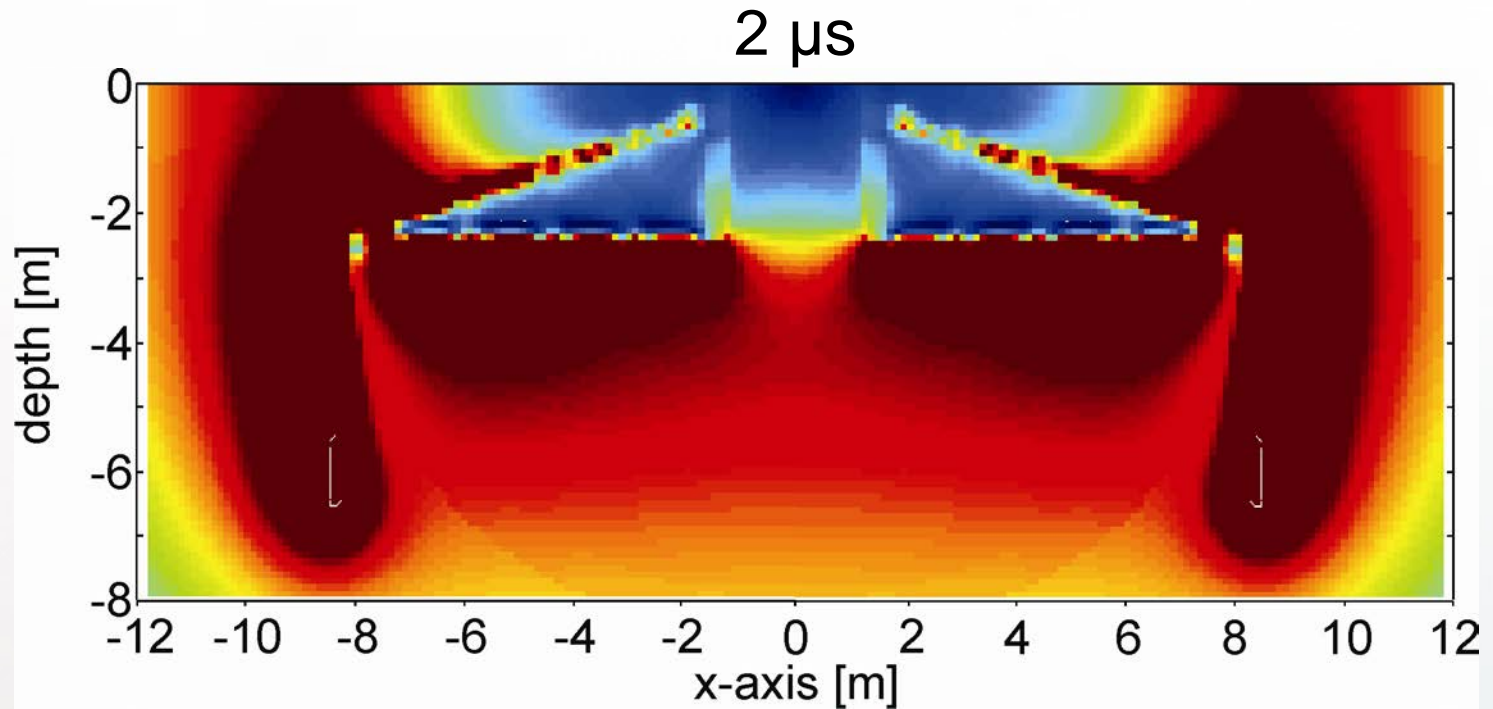
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

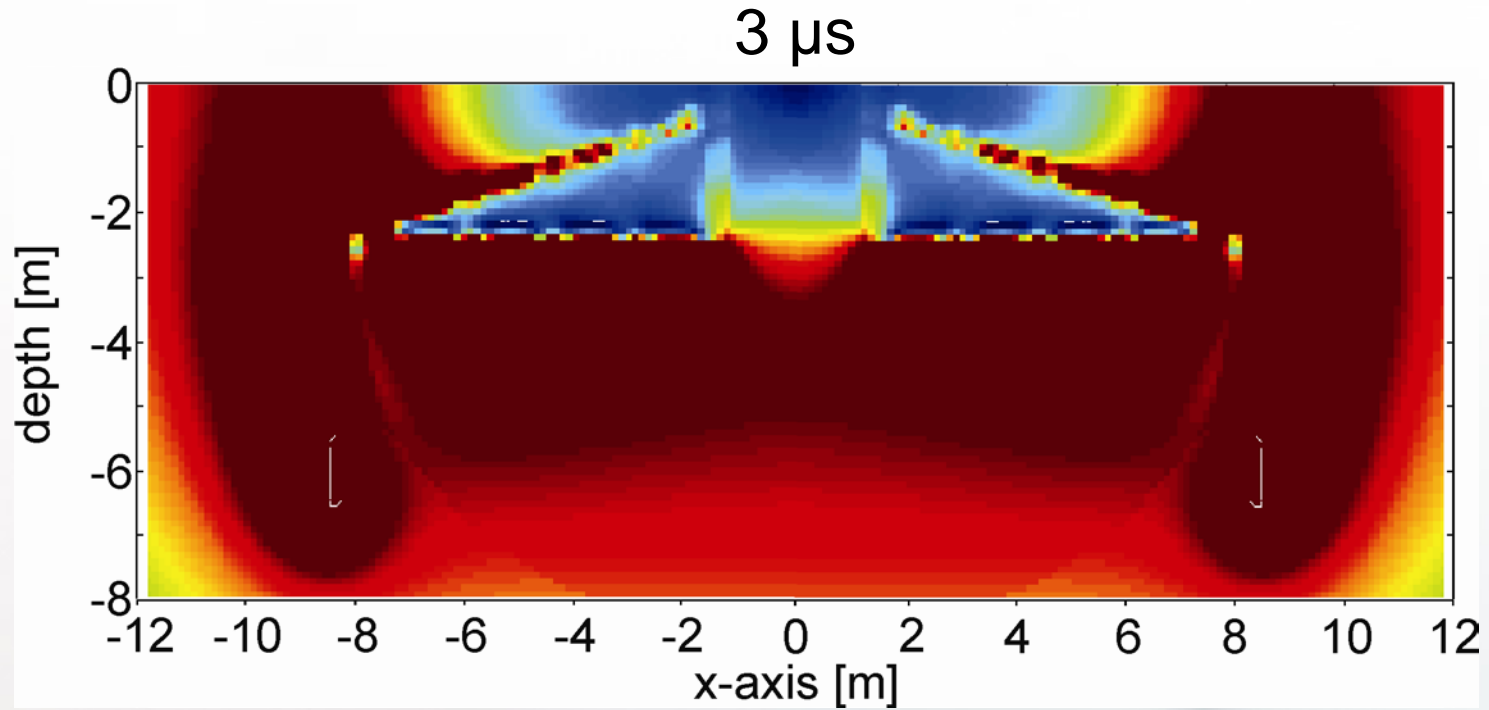
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

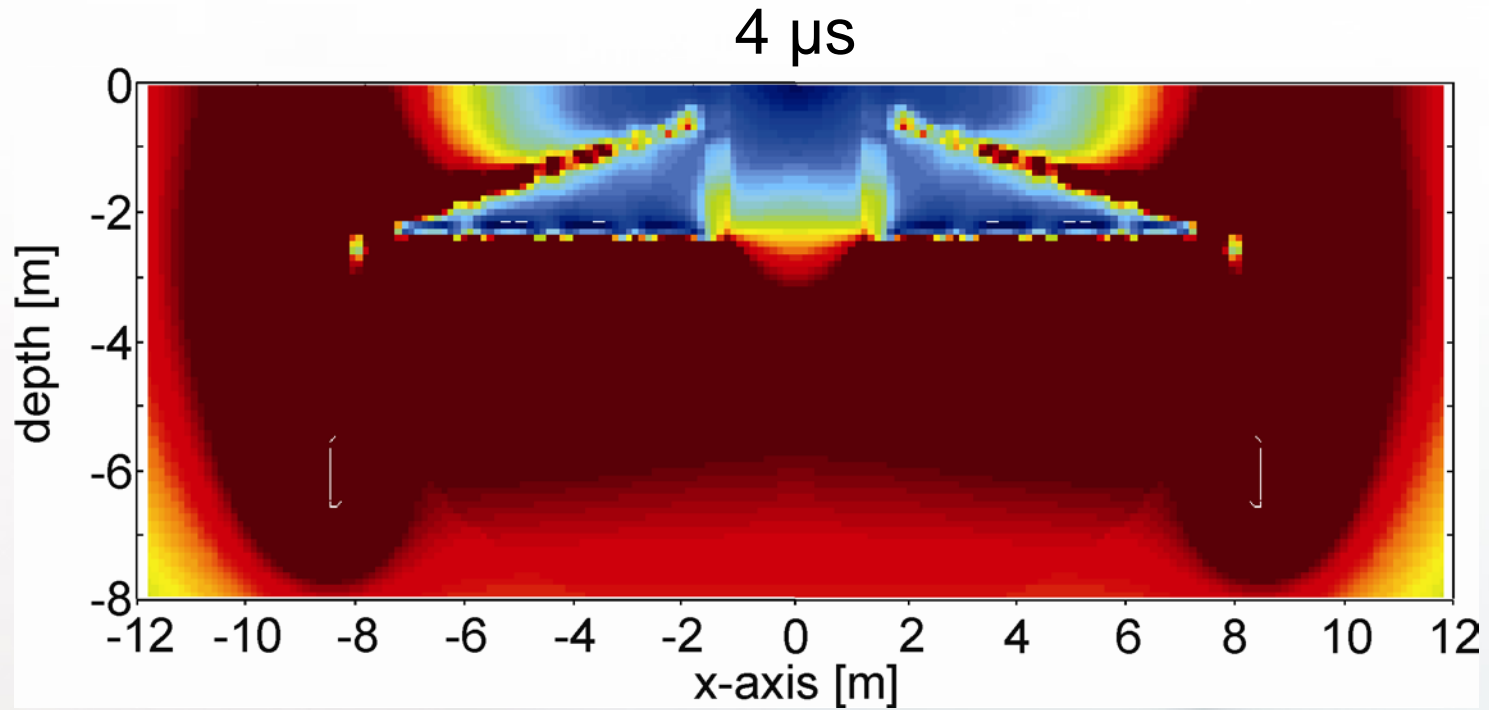
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

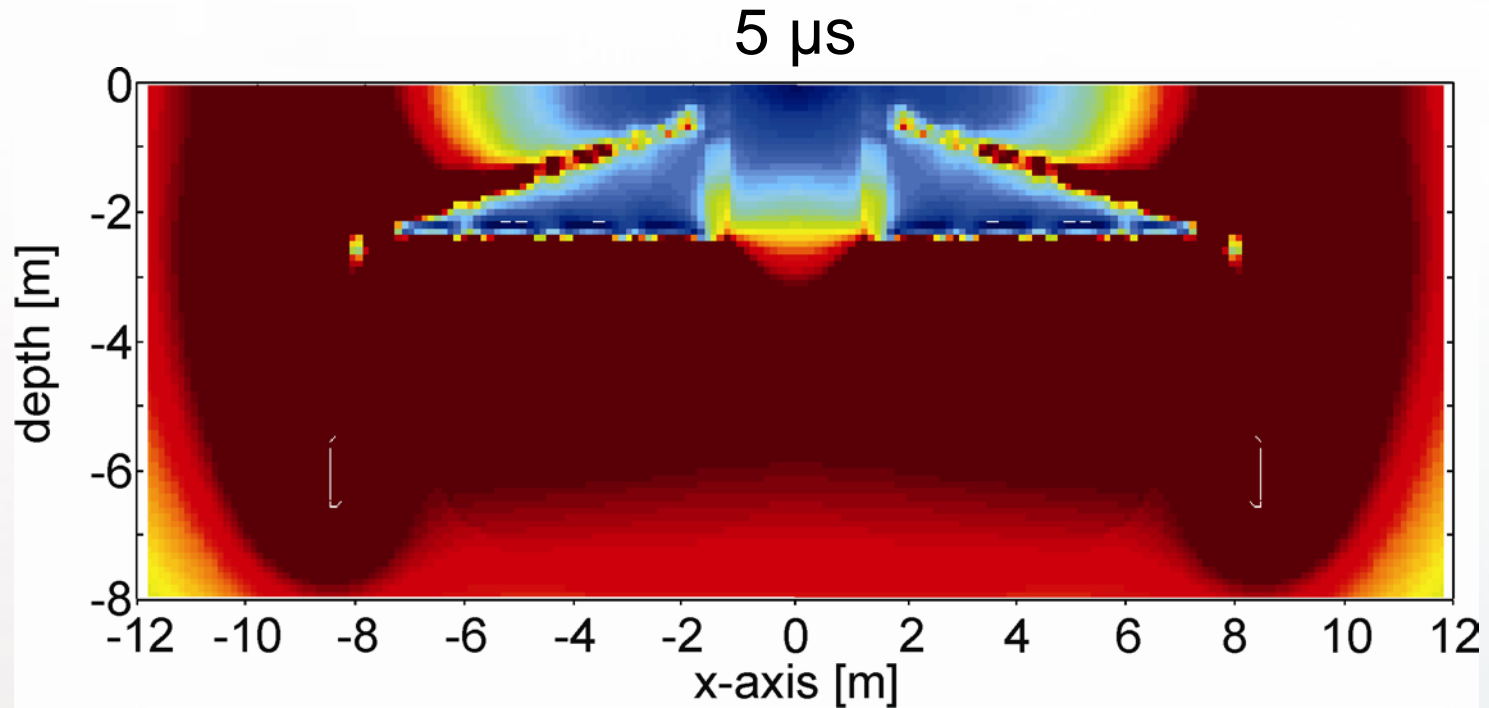
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

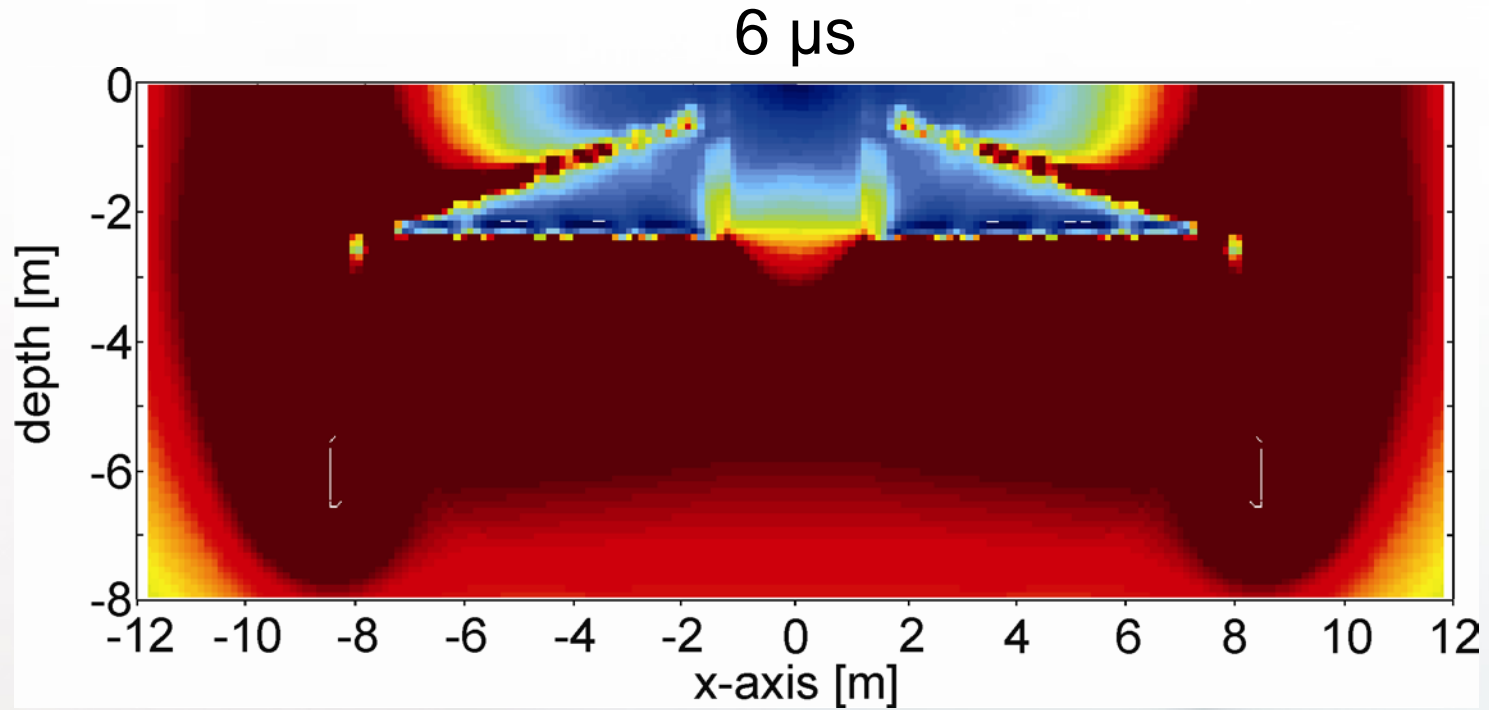
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

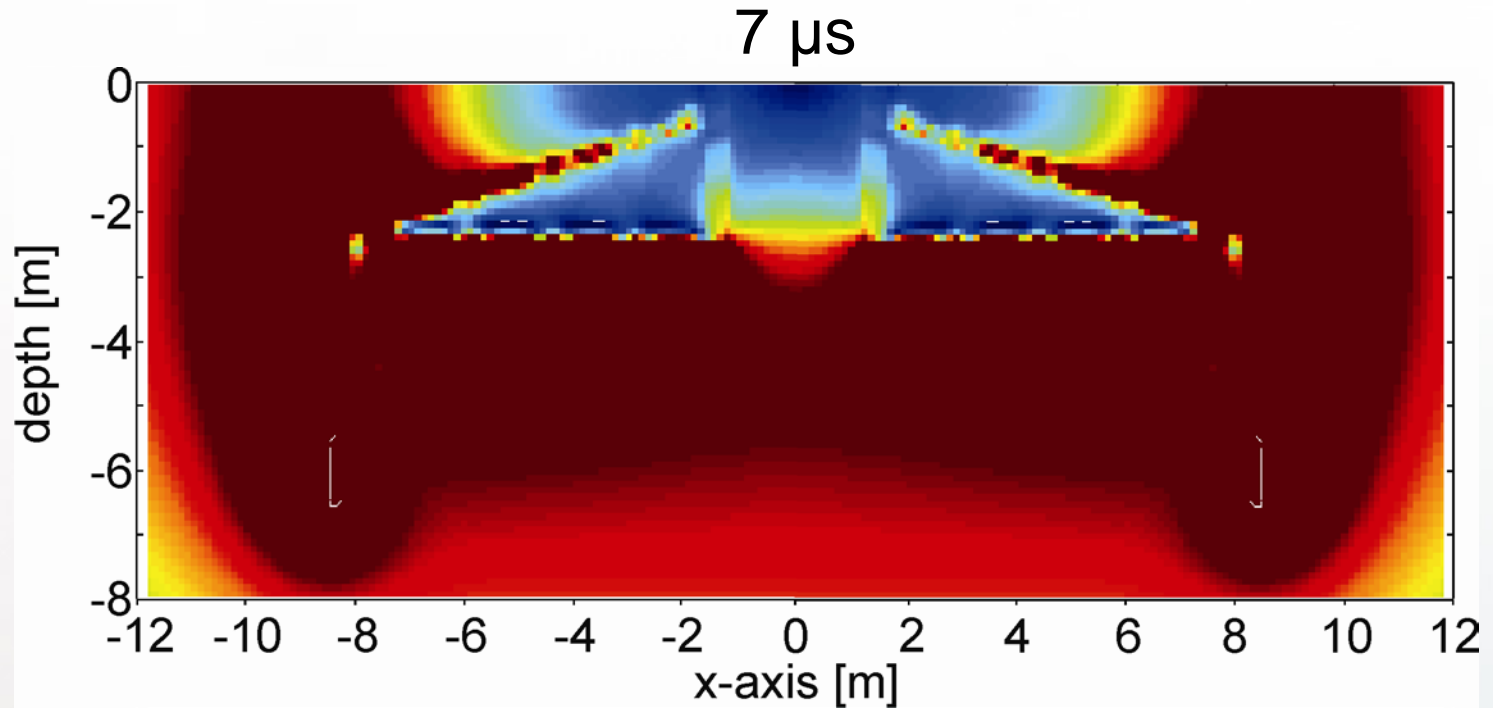
$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

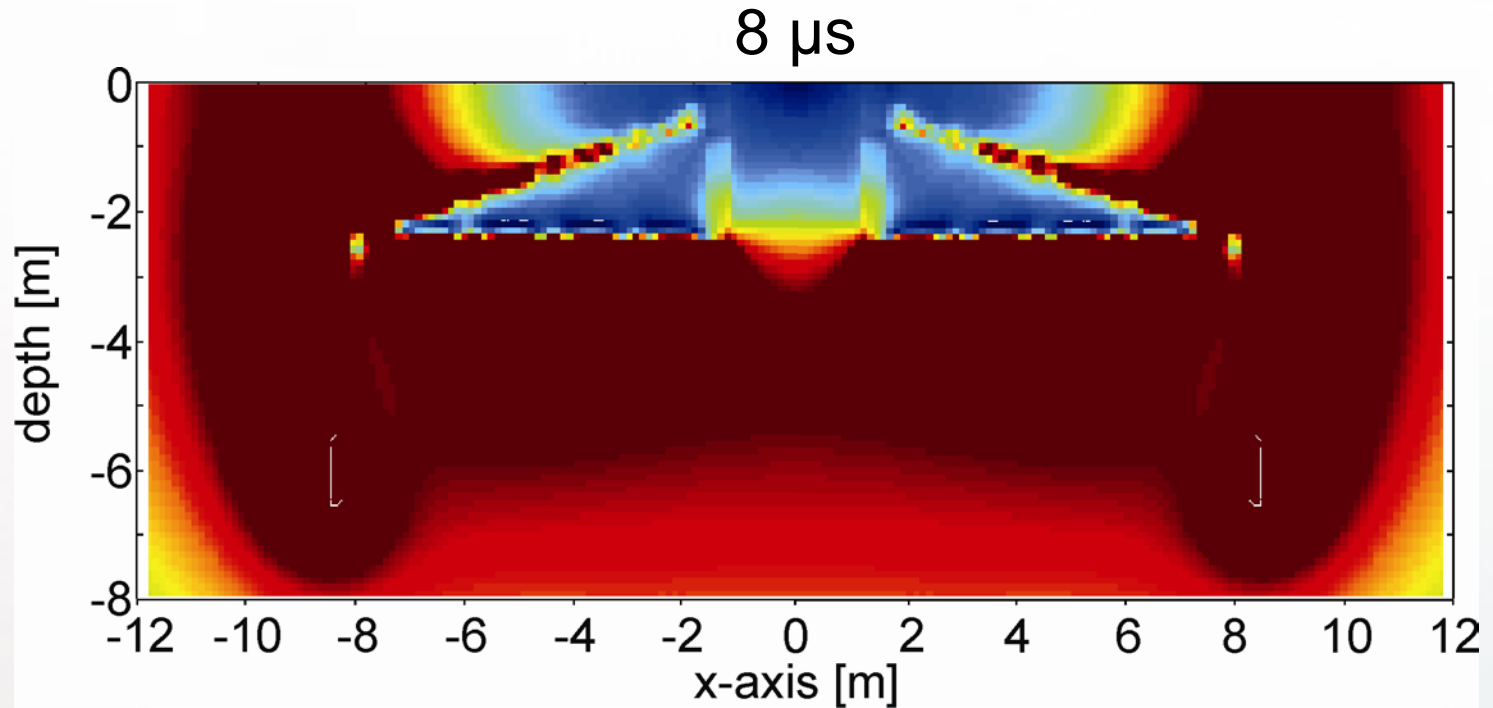
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

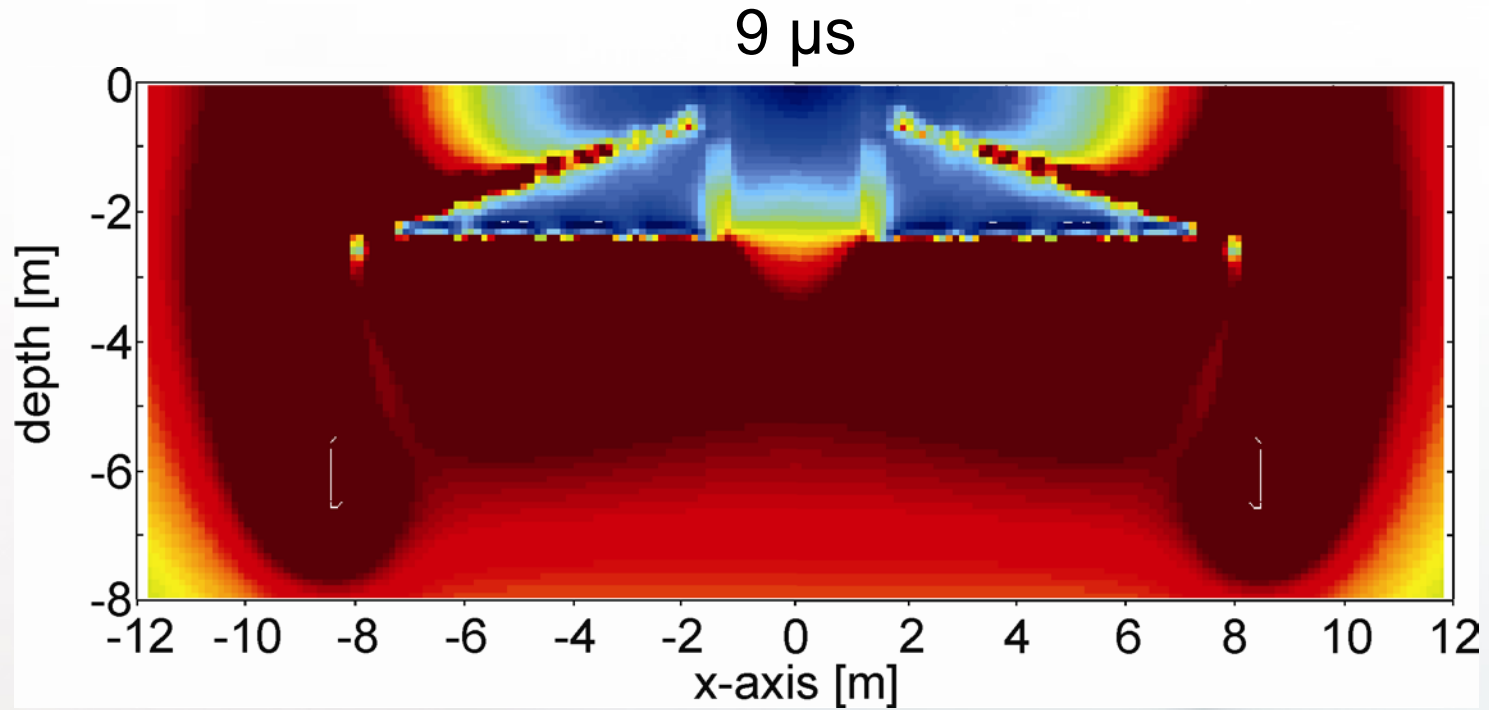
$$E_0 = 300 \text{ kV/m}$$

$$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

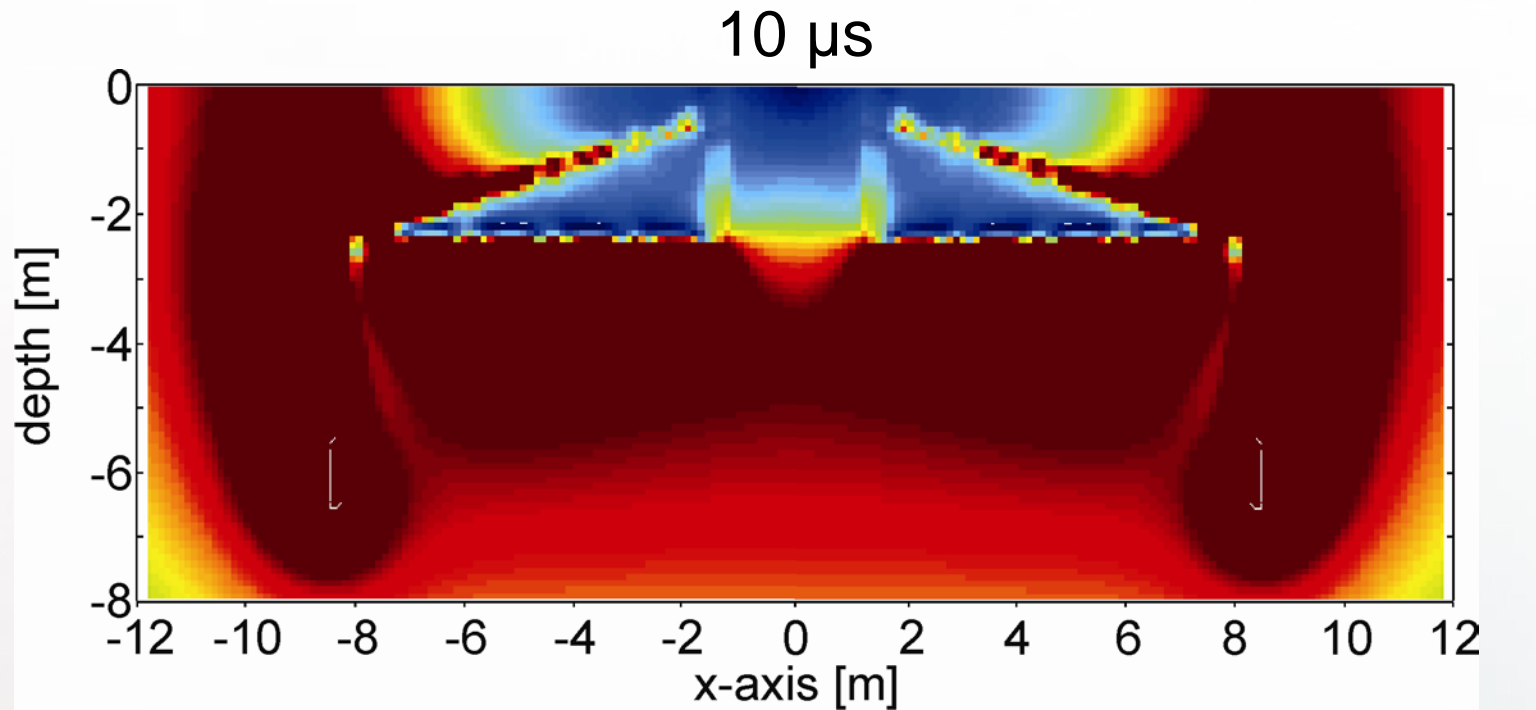
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Јонизација на земја

временска и просторна распределба на електрично поле

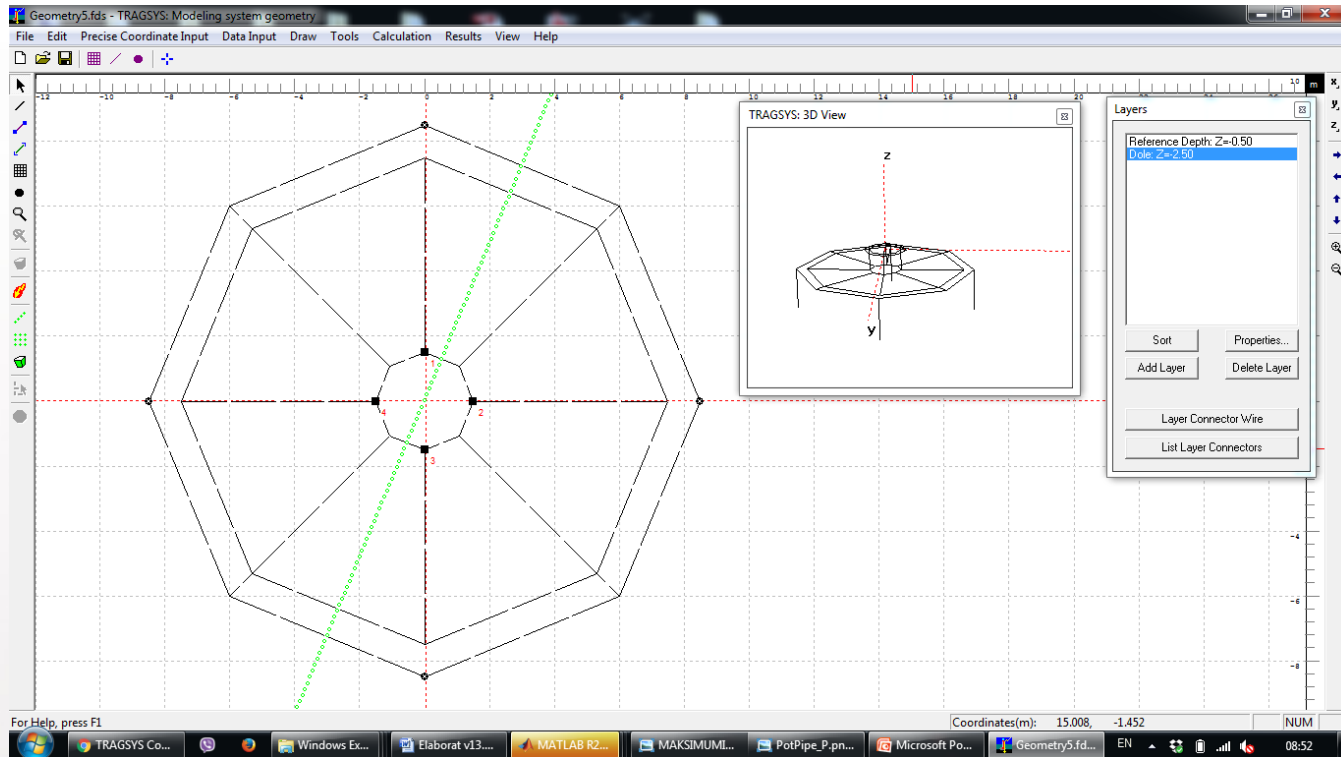
$E_0 = 300 \text{ kV/m}$

$I_m = 200 \text{ kA}, T_1 / T_2 = 5 / 50 \mu\text{s}$

Заклучоци

- Транзиентниот период може да се подели на два дела:
  - иницијален период кој трае отприлика колку времето на пораст на струјниот импулс
  - стационарен период за време на падот на струјниот импулс
- Традиционалното занемарување на арматурата во темелот доведува до преценување на пресметаните потенцијали и напони за време на иницијалниот период
- Во стационарниот период, пресметаниот транзиентен потенцијал и напоните на чекор и допир се менуваат речиси пропорционално со опаѓањето на струјниот импулс.
- Подобрување на транзиентниот пораст на потенцијал и напоните на допир и чекор се постигнува со примена на долги вертикални електроди додека пак дополнителниот прстен воведува подобрување само кај транзиентниот потенцијал и напоните на допир и чекор над темелот на ветрогенераторот.
- Ефектот на јонизација на земја е изразен кај земја со голема отпорност и за струја на прв удар на гром со поголем интензитет

<http://www.tragsys.com>

info@tragsys.com

lgrcev@feit.ukim.edu.mk

bmarkovski@feit.ukim.edu.mk

ВИ БЛАГОДАРАМ ЗА ВНИМАНИЕТО

bmarkovski@feit.ukim.edu.mk